

Uskonnollisen maailmankuvan vaikutus muusikon työhön

Tutkimus uskonnollisen maailmankuvan vaikutuksesta
neljän muusikon työhön vuonna 1992

Musiikkikasvatuksen
pro gradu-tutkielma
Jyväskylän Yliopisto
Musiikkitieteen laitos
kevät 2002
Elise Venäläinen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta
Humanistinen

Laitos
Musiikkitiede

Tekijä
Elise Venäläinen

Työn nimi
Uskonnollisen maailmankuvan vaikutus muusikon työhön; tutkimus uskonnollisen maailmankuvan vaikutuksesta neljän muusikon työhön vuonna 1992

Oppiaine
Musiikkikasvatus

Työn laji
Pro gradu -työ

Aika
5.3.2002

Sivumäärä
48 s. + 1 liite

Tiivistelmä - Abstract

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, vaikuttaako muusikon maailmankuvan uskonnollisuus jotenkin hänen työhönsä. Lehdissä on ollut eri muusikoiden haastatteluja, jotka sivuavat aihetta, mutta suoria vastauksia niistä ei ole saatu.

Tutkimus on haastattelututkimus. Neljää eri alojen muusikkoa, pianisti Anne Kauppia, gospelmusiikko Jukka Leppilampea, oopperalaulaja Esa Ruuttusta sekä kapellimestari-säveltäjä Kari Tikkaa haastateltiin avointa haastattelumenetelmää käyttäen. Haastateltavat ovat julkisuudessa tunnustautuneet "uskoviksi".

Haastateltavien uskon vaikutuksesta heidän työhönsä saatiin sekä myönteisiä että kielteisiä tuloksia. Rukous oman työn puolesta on selvästi auttanut heidän työtään, mutta esiintymistilaisuuksia on uskon vuoksi joskus menetetty. Lisäksi usko lisää haastateltavien luovuutta.

Tutkimus ei anna yksiselitteistä vastausta siihen, kannattaisiko esimerkiksi ateistin muusikon kääntyä uskoon. Jotain hyötyä uskosta on kuitenkin haastateltaville ollut, koska he eivät ole siitä poiskaan kääntyneet. Usko saattaa siis tukea muusikon työtä.

Asiasanat

uskonto, maailmankuva, muusikkous, taidemusiikki, gospelmusiikki, soittaminen, laulaminen, johtaminen, säveltäminen

Säilytyspaikka

Jyväskylän Yliopiston Musiikkitieteen laitos

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2 Maailmankuvan käsitteestä.....	3
1.3 Aikaisempia tutkimuksia uskon vaikutuksesta elämään.....	7
1.4 Tutkimusongelmista.....	11
1.5 Tutkimusmenetelmästä.....	11
2. MIKÄ TEKEE MAAILMANKUVASTA USKONNOLLISEN.....	13
2.1 Uskonnollisen elämän luonne ja kuvaus.....	13
2.2 Omakohtaisen uskonnollisen aktiivisuuden perusta.....	13
2.3 Ajattelun ja maailmankuvan kehitysasteet Virkkusen mukaan.....	14
2.3.1 Ajattelun ja maailmankuvan rakenteen yhteys	14
2.3.2 Maailmankuvan rakenteen kehitysasteet	15
2.4 Jumalakuva tai jumalasuhteen kehitysasteet Virkkusen mukaan.....	16
2.4.1 Jumalakuva maailmankuvassa	18
2.5 Miten evankelis-luterilainen maailmankuva liittyy ajattelu/maailmankuva/jumalakuva -spekulointiin.....	19
2.5.1 Luterilaisen maailmankuvan kriisi.....	20
2.6 Miksi kannattaa uskoa.....	21
2.7 Mitä usko on.....	22
2.8 Uskon yhteisöllisyys.....	24
2.9 Uskon harjoituksesta.....	25
2.10 Rukouksesta.....	26
2.11 Selitys teoreettisen taustan laajennukseen usko-käsitteen osalta.....	26
2.12 Lisää Virkkusen ja Toiviaisen käsitysten vertailua.....	28
3. HAASTATTELUJEN TULOKSET.....	31
3.1 Anne Kauppi.....	31
3.1.1 Kotitausta.....	31
3.1.2 Usko	31
3.1.3 Uskon vaikutus muusikon työhön	32
3.2 Jukka Leppilampi.....	34
3.2.1 Kotitausta	34
3.2.2 Usko	35
3.2.3 Uskon vaikutus muusikon työhön	36
3.3 Esa Ruuttunen.....	37
3.3.1 Kotitausta	38
3.3.2 Usko.....	38
3.3.3 Uskon vaikutus muusikon työhön	38
3.4 Kari Tikka.....	40

3.4.1 Maailmankuva	41
3.4.2 Kotitausta	41
3.4.3 Usko.....	41
3.4.4 Uskon vaikutus muusikon työhön	43
4. POHDINTAA.....	46
Lähteet.....	48
Liite	

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tutkimukseni pääasiallisena innoittajana on ollut oma kateuteni, joka valtaa sisimpäni aina, kun tielleni osuu lehtiartikkeli jostain uskoontulleesta henkilöstä, jolla nyt "menee tosi hyvin, suorastaan erinomaisesti ja ainakin paremmin kuin ennen". Miksi itse en ole saanut kokea mitään vastaavaa, vaikka olen elänyt uskossa lähes koko elämäni? Olenko jonkinlainen poikkeustapaus, vai voisiko katsomuksessani olla jotain pahasti vialla? Voiko jokaisen uskovan kohdalla toteutua tällainen menestysteologian mukainen maanpäällinen paratiisi, vai valehtelevatko kirjoittajat elääkseen?

Muusikkona olen myös pohtinut vastaavaa ajatuskulkua, onko uskova muusikko jotenkin parempi muusikkona kuin ei-uskova muusikko. Usein on toistettu näissä yhteyksissä Jeesuksen sanoja Raamatussa: "mikään ei ole mahdotonta sille, joka uskoo". Täydellisyydentavoittelu musiikillisessa suorituksessa ei ole minullekaan vierasta, vaikka monet minua joskus kuulleet voisivat epäillä minua sen totaalista unohtamisesta epäpuhtauksineni ja väärine äänineni ynnä muine virheineni. Onko soittaminen ja eläminen jotenkin helpompaa uskovana muusikkona - onko kannattavampaa olla uskova kuin ateisti? Ennen kaikkea, vaikuttaako usko elämänasenteena jotenkin hyödyttävästi työhön muusikkona, ja päteekö tämä jokaisen uskovan muusikon kohdalla? Ja jos kuten itselläni vaikutus ei ole selkeästi myönteinen ja menestysteologian mukainen, mitä muuta vaikutusta uskovaisuudella voi muusikon työhön olla? Voiko vaikutus olla yksiselitteisen myönteinen?

Ryhdyin tutkimaan asiaa hoitaakseni itsekkäästi omaa sielua, mutta toivon, että saaduista vastauksista on hyötyä myös muille uskonasioiden kanssa kamppaileville ja Jumalansa kanssa painiville musiikintekijöille. Tutkimusta tehdessäni on epäusko vallannut mieleni sen verran usein, että tuskin voin väittää omaa maailmankuvaani kovinkaan uskonnolliseksi, mutta tutkimuksen validisuuden kannalta - ettei minua päästä syyttämään havaitsemattomasta subjektiivisuudesta - totean, että maailmankuvassani on paljon uskonnollisen maailmankuvan piirteitä. Turvaudun hädässä Jumalaan, vaikka toisinaan epäilen hänen olemassaoloaankin.

Uskon vaikutuksesta elämään on tutkimukseni kestäessä valmistunut muita kvantitatiivisia tutkimuksia (katso Kunnan ja Alajoen tutkimukset Ojanen 1998), ja ne pitävät vaikutusta lähes yksinomaan myönteisenä. Tällainen ei kuitenkaan epäileväistä mieltäni tyydytä; kvantitatiivisella joukkotutkimuksella on mahdotonta saada esiin elämän syvällisyyttä ja monikerroksisuutta vastauksissa.

Valitsin vastakkaisen kvalitatiivisen tutkimustavan, ja koska tiedän mielikuvitukseni rajallisuuden kuvitellessani toisten ihmisten elämää, avoimen haastattelun tutkimusmenetelmäksi. Näin vaikutukseni tutkittavien mielipiteisiin minimoituisi, ja pystyisin haastattelua tehdessäni samalla tarkkailemaan, valehtelevatko tutkittavat - sitä ei voi varmasti nähdä, mutta jotain voi havaita, ja pitkässä haastattelussa vastauksen mahdolliset sisäiset ristiriidat tulevat ilmi.

Tutkimukseni työnimenä on siis uskonnollisen maailmankuvan vaikutus muusikon työhön. Rajaan uskonnollisen maailmankuvan koskemaan kristillistä evankelis-luterilaista maailmankuvaa, jota kansankirkkomme opettaa. Haastateltavat, neljä erilaista muusikkoa: Anne Kauppi, pianisti; Jukka Leppilampi, gospelmuusikko; Esa Ruuttunen, oopperalaulaja sekä Kari Tikka, kapellimestari ja säveltäjä valottavat kattavasti musiikin laajaa kenttää. Toisaalta vastaukset tuskin ovat yleistettävissä esimerkiksi niin, että ne olisivat muilla tutkimukseen kuulumattomilla saman alan muusikoilla yhteneviä edellämainittujen kanssa.

Olen tehnyt haastattelut jo vuonna 1992, joten tämä tutkimus on varmasti osittain ajastaan jäljessä jo ilmestyessään! Tutkimuksen validisuus varmistuisikin, jos joku muu viitsisi toistaa vastaavan tutkimuksen - mikä ettei haastateltavatkin voisivat pysyä samoina, hehän elävät ja työskentelevät vielä nykyäänkin. Ainakaan julkisuuteen ei ole tihkunut uutta tietoa aiheesta näinä yhdeksänä vuotena, jotka olen tutkimukseeni tuhlannut, joten mielestäni lisätutkimukseen olisi aihetta - muttei pelkästään oman uteliaisuuteni vuoksi. Tutkimuksella on merkitystä myös tutkittaville. Haastatteluissa tuli esiin, että nykyisessä kulttuurielämässämme uskovat kokevat tullessa väärinymmärretyiksi, heitä pidetään höyrähtäneinä ja heidät eristetään muusta kulttuurista seurakunnallisiin ghettoihin. Tämä johtuu siitä, että Suomessa ei uskonasioista paljontaan keskustella: uskonto ei kuulu olennaisena osana elämään, kirkko ja sen edustajat jätetään täällä ikäänkuin elämän ulkopuolelle. Leppilampi toteaa, että varsinkin "jeesustelijoita" kohtaan ennakkoluulot ovat suurimmillaan - ennemmin hyväksytään johonkin vieraaseen uskonnolliseen liikkeeseen kuuluva kuin "normaali kristitty". Yhteyden löytäminen uskovien ja muiden ihmisten välille olisi tärkeää.

Nimenomaan kvalitatiivinen tutkimus voisi edistää tätä elintärkeää keskustelua, koska sen avulla saadaan myös aivan uutta, osin odottamatontakin tietoa uskon vaikutuksesta ihmisen elämässä, mikä voisi hälventää vanhoja ennakkoluuloja uskovia ihmisiä kohtaan. Syyt ennakkoluuloisuuteen saattavat olla kaukana historiassa: psykohistorioitsija Juha Siltalan mukaan herännäisyyteen kuului sen alkuaikoina 1800-luvulla puhtaasti joukkopsykoottisiakin ilmiöitä (katso Siltala 1992, 15), ja heränneille ominainen "uskovien symbioottinen suhtautuminen toisiinsa" - johon kuuluu oman sieluntilan estoton kuvailu kuulijalle, jos sitä kysytään - on "tavallisen ihmisen" mielestä aivan liian tungettelevaa ja siksi ärsyttävää. Mutta ei se tarkoita, että uskosta pitäisi vaieta. Toiviaisen mukaan (Toiviainen 1995, 79) ihmisenä oloon kuuluu myös miettiä kaikkea olevaa, unelmoida siitä ja

pyrkii sitä kohti, eikä ihminen ole vapaa, jos häneltä tämä kielletään.

Musiikki on ihmisten välistä, usein sanatonta kommunikaatiota vailla yksiselitteisiä merkityksiä. Pelkästään toimintaa, musiikkia tutkimalla ei välttämättä pystytä ymmärtämään toimivaa ihmistä. Mutta keskusteltaessa toimijan kanssa hänen maailmankuvastaan, voimme paremmin ymmärtää, mitä on toiminnan takana, ja siten ymmärtää toimintaakin, musiikkiakin paremmin, ja niitä merkityksiä, joita muusikko meille yrittää välittää. Sillä henkilön maailmankuva vaikuttaa aina hänen toimintaansa.

Oman poikkitieteellisen uskontopsykologis-musiikillisen tutkimukseni on tarkoitus täydentää muuta maailmankuvatutkimusta, jossa erityisesti monitieteellinen tutkimus on tavoiteltavaa (Manninen 1989, 224-228). Nykyään niin äärimmilleen spesialisoituneiden tieteiden maailmankuvia on melko mahdotonta integroida keskenään ymmärrettäväksi kokonaiskäsitteeksi tai totuuskäsitteeksi - tätähän ihminen yrittää usein myös maailmankuvakseen hahmottaa - ja suurta teoriaa tuskin koskaan kehitetään, mutta ainakin maailmankuvatutkimus tuottaa aineistoa sen pohdiskeluun, ja antaa välineitä käsitte maailman ulkopuolisten asioiden sanallistamiseen, sekä lisää ihmisten keskinäistä ymmärrystä herättämällä keskustelua.

Johtoajatukseenani oli siis tutkia, miten uskonnollinen maailmankuva vaikuttaa muusikon työhön. Oliko vaikutus niin yksipuolisen myönteinen, kuin lehtiartikkelit vielä nykyäänkin hehkuttavat, on selvinnyt. Kaikille haastateltaville usko on vertauksella ilmaistuna matka, prosessi, jota pelkkä uskoontulon noste ei riitä kannattelemaan: välillä tuskallinenkin tie, jota he kuitenkin jostain syystä ovat käyneet kulkemaan...

Lisäksi on selvinnyt uskonnollisten maailmankuvien häkellyttävä moninaisuus. Jopa vain yhden uskonnollisen tradition, evankelis-luterilaisen tradition sisällä uskonnollinen maailmankuva on eri yksilöillä hyvinkin erilainen. Käsitettä *usko* ei pitäisi siis ottaa annettuna, kuten jopa opiskelupaikkani muuttuessa tutkimukseni toinen ohjaaja ilmeisen asiaatuntemattomana ehdotti. Usko ei todellakaan tarkoita kaikille ihmisille läheskään samaa asiaa.

1.2 Maailmankuvan käsitteestä

Käsitettä maailmankuva on käytetty tässä tutkielmassa tarkastelunäkökulmana. Mahdollisuuksia olisi ollut muitakin, mutta Nurmen mukaan (1997, 58) maailmankuvatutkimuksella on nimenomaan Suomessa pitkät perinteet. 1970-luvulta asti on tästä näkökulmasta tutkittu esimerkiksi nuoruusiän kehitystä ja laajemminkin oppimista ja ihmisen toiminnan ohjautumista (Nurmi 1997, 58). Käsitteenä maailmankuvan etu on siinä, että se voidaan ymmärtää dynaamisena

muuttuvana rakenteena enemmän kuin staattisena (Nurmi 1997, 60). Knuutilan (1989, 192) mukaan maailmankuvaa on tarkasteltava aktiivisena muodostumana. Tämä yhtenee Virkkusen ajatteluun, jota käytän tutkielman pääasiallisena teoreettisena lähteenä. Virkkunen pitää maailmankuvaa myös kehitysprosessina. Maailmankuva muuttuu ihmisen ajattelun luonnollisesti kehittyessä (Virkkunen 1975, 180).

Tähän tutkimukseen maailmankuva on käsitteenä käytännöllinen, koska se on laaja, ja mahdollistaa monen epämääräiseltä tuntuvan asian ilmentämisen ja mielekkääseen yhteyteen liittämisen edes jotenkin. Tutkijan on tutkimuskohtaisesti selvitettävä, mitä käsitteen alle kuuluu (Knuutila 1989, 190), sillä se vaihtelee. Laajimmillaan maailmankuvan tulkinta lähestyy kosmologiaa, tai se voi hajautua loputtomaksi yksittäisseikkojen ketjuksi kuten omassa tutkielmassani, jossa erilliset ajatussisällöt (uskonnollisuus) saavat maailmankuvaa selittäviä tehtäviä (Knuutila 1989, 190).

Haastateltavista Tikka piti maailmankuvaa hyvin henkilökohtaisena ja persoonallisena tapana kokea maailma ja "kaikki asiat". Psykologiassa maailmankuvalla tarkoitetaan "sisäistä edustusta", jonka ihminen maailmasta rakentaa. Se sisältää mielikuvamme ja käsityksemme luonnosta, yhteiskunnasta, muista ihmisistä ja myös omasta itsestämme. Siihen kuuluvat myös erilaiset sisäistyneet toimintamallit, tottumukset ja erilaisten tilanteiden käsikirjoitukset. Vain osasta maailmankuvan rakenteita ollaan tietoisia, toisto ja tottumus luovat automatisoituneita ajattelu- ja toimintatapoja, joita ei välttämättä tiedosteta (Nurmi 1997, 58). Siksi on mahdollista, että maailmankuva on sisäisesti ristiriitainen ja epälooginen, vaikka selkeyttä monet pitävätkin tavoiteltavana (Kearney ja Manninen Knuutilan artikkelissa 1989, 190).

Maailmankuva on ihmiselle välttämätön. Psykoanalyttikko Erich Fromm vetoaa ihmisen poikkeuksellisuuteen eläinlajeina: ihminen on laji siinä kuin mikä muu tahansa, esimerkiksi simpanssit, hevoset tai pääskysset, mutta: viettirakenteet, jotka eläimillä ohjaavat käyttäytymistä, eivät enää niin suuressa määrin vaikuta ihmisillä. Frommin mukaan on yleisenä käsityksenä, että mitä korkeammalle lajinkehityksen tikkaita eliö on kavunnut, sitä vähemmän sen käyttäytymistä säätelevät siihen lajinkehityksen aikana ohjelmoituneet vaistot. Toinen lajien kehityksen suunta on aivojen, erityisesti aivokuoren kasvu. Jatkumon toisessa päässä ovat alimmat eläimet alkukantaisine hermostoineen, toisessa taas Homo Sapiens, jonka aivot esimerkiksi kädellisesivanhempimme verrattuina ovat suuremmat ja mutkikkaammat. Ihminen vaistot minimissä samanaikaisesti aivot suurimmilleen kehittyneinä on biologisessa mielessä kokonaan uusi ilmiö, joka tarvitsee elossa pysyäkseen "kartan" luonnollisesta ja sosiaalisesta maailmastaan, asennoitumiskehityksen = maailmankuvan. Ihmisen järki, mielikuviutus ja ennen kaikkea minätietoisuus vaativat muodostamaan käsityksen omasta "paikasta" maailmassa. Frommin mukaan väärinkin piirretty kartta täyttää psyykkisen tehtävänsä, hänen mielestään

asennoitumiskehyyksen tarpeen voimakkuus selittää sen, miten helposti ihmiset sortuvat uskomaan erilaisiin järjettömiin oppeihin (Fromm 1977, 160-162).

Maailmankuvalla on siis keskeinen rooli toiminnan säätelyssä: miten ihminen ohjaa omaa kehitystään ja suuntaa omaa elämäänsä (Nurmi 1997, 59). Psykologiassa on viime aikoina yhä lisääntyvässä määrin korostettu, että ihmiset ohjaavat aktiivisesti omaa kehitystään (Nurmi 1997, 62). (Passiivistakin kulttuurissa vallitsevien toiminta- ja ajattelutapojen omaksumista toki tapahtuu.) Yksilön kiinnostuneisuus, halut ja motiivit ohjaavat suuntautumista. Yksilö vaikuttaa elämäänsä luomalla keinoja, joilla hän pyrkii toteuttamaan omat tavoitteensa tai vastaamaan ympäristön haasteisiin. Yksilö myös arvioi toimintaansa jälkikäteen, ja jos toimintatapa tuottaa ei-toivottua tulosta, se yritetään muokata toimivammaksi (Nurmi 1997, 62-64). Oman elämän aktiivinen ohjaaminen on kuitenkin aina rajallista (Nurmi 1997, 64).

Nämä ovat maailmankuvamme keskeistä sisältöä, sillä kohdatessamme maailman olemme itse aina osana tilannetta joko havaittajana tai toimijana. Omaan itseämme koskevat käsityksemme ja tunteemme, minäkuva, muodostuu suurelta osin käsityksestämme oman toimintamme laadusta. Minäkuva osana maailmankuvaa ohjaa monella tapaa toimintaamme. Se vaikuttaa siihen, miten uskomme selviävämme eri tilanteissa, miten sitten toimimme ja miten havaitsemme muita ihmisiä, tai miten he havaitsevat meidät (Nurmi 1997, 60-61).

Maailmankuva on keskeinen osa ihmisen persoonallisuutta. Sen rakennusaineina ovat Nurmen mukaan ajattelu ja tunteet. Näin maailmankuvamme puolet sisältävät paitsi tietoa ympäröivästä maailmasta, myös tunnevirityksiä, jotka kertovat eri asioiden merkityksestä meille itsellemme ja hyvinvoinnillemme. Maailmankuvamme ohjaa myös tarpeitamme ja motiivejamme. Ihmisellä on aina jonkinlainen mielikuva oman tarpeensa tai halunsa kohteesta. Kärjistettynä maailmankuva on neurokemiallista toimintaa, joka perustuu neuropsykologisille ja psykofyysisille ilmiöille, jotka luovat muistitoimintojen perustan (Nurmi 1997, 59-61).

Maailmankuva on olennaisesti kulttuurin tuote. Psykologien funktioiden ohella sillä on yhteisöllisiä funktioita. Edellytetään tietyn kulttuurin sisällä sille ominaista maailmankuvaa, jotta yksilöt voisivat ymmärtää toistensa puhetta ja toimintaa (Envall 1989, 21). Perheen, ryhmän, yhteiskuntaluokan, yhteiskunnan ja historiallisen ajan luomassa kontekstissa käyttämämme kieli, erilaiset merkit ja symbolit ja muu viestintä välittävät ulkoisen maailman keskeiset puolet omaksi maailmankuvaksemme (Nurmi 1997, 61).

Koska tutkin yksilön uskonnollisen maailmankuvan vaikutusta hänen työhönsä, käytän tässä tutkielmassa käsitettä "maailmankuva" edellä kuvaamastani psykologisesta näkökulmasta. Kuvaan siis ihmisen ajattelun vaikutusta hänen toimintaansa. Maailmankuva on tässä ymmärrettävä

sielullisena tapahtumana, psyykkisenä prosessina. Siten ajateltuna se myös sisältää yksilön elämäntavan. Haastateltavat käsitteivätkin vastauksissaan sekä maailmankuvansa tiedollista puolta että käytännön elämäänsä.

Oman minän suhde ympäröivään todellisuuteen on Rauste-von Wrightin mukaan ihmisen maailmankuvan emotionaalinen ydinperusta (Rauste-von Wright 1997, 31). Nurmi puhuu "minäreferenssistä", missä eri asiat suhteutetaan tavalla tai toisella omaan itseen (Nurmi 1997, 66). Tehtävä tai mahdollisuus on haastava tai pelottava sen kautta, miten henkilö kokee omat kykynsä suhteessa tilanteen vaatimuksiin. Henkilön minäkuvan ja itseluottamuksen on havaittu vaikuttavan keskeisesti henkilön toimintaan eri tilanteissa (Nurmi 1997, 67).

Haastateltavilla heidän maailmankuvansa minäreferenssisältö tuli ilmi vastauksissa, ja se painottuikin juuri emotionaaliselle puolelle. Heidän "erikoismaailmankuvassaan", joka on siis uskonnollinen maailmankuva, oli havaittavissa kiehtova lisäilmiö, jota kutsuisin "uskoreferenssiksi" - riippumatta siitä, tuntuuko hyvältä tai vaikka miltä, he suhteuttivat asiat viileän kognitiivisesti *uskoonsa tai jumalasuhteeseensa*. Aikajärjestystä referenssien aktivoitumisessa en mene arvailemaan, tuskin he itsekään olivat siitä tietoisia; kai sekä emotionaalinen että kognitiivinen referenssi voivat toimia myös yhtäaikaan ollen toisilleen jopa vastakkaisia. Uskoreferenssi on todennäköisesti siis kognitiivinen. Emotionaaliset uskoreferenssit haastateltavista Kauppi tulkitse epäkelvoksi hurmahenkisyydeksi!

Käsitteikäsitteilyn lopuksi tunnustan olevani tietoinen, että vielä nykyäänkin monet ymmärtävät maailmankuvan käsitteellä G. H. von Wrightin määritelmää, joka kuuluu: maailmankuva on tietyn aikakauden tai ihmisyhteisön omaksuma käsitys maailman synnystä ja rakenteesta, luonnontapahtumien ymmärrettävyydestä ja selittämisestä, sekä oikeasta elämäntavasta (von Wright 1997, 19). Tämä jää kuitenkin pelkän kognition tasolle, ja on siten hyvin suppea sekä staattinen käsitys. Sillä on ilmiselvä yhteys valistuksen "verum est factum" -totuuskäsitykseen, joka Toiviaisen mukaan (Toiviainen 1995, 144) on vanhentunut.

Von Wright ei itsekään innostu enää "yhtenäisen ja kattavan maailmanselityksen vaatimuksesta", vaan hän pitää teorioiden epätäydellisyyttä, riittämättömyyttä ja osittaisuutta luontevana asiana (von Wright 1997, 30). Eheän kuvan repeämiä ei silloin enää koettaisi repeämiksi vaan rikastuttavaksi monenlaisuudeksi, ja tällainen "hyväksytyt moniarvoisuuden maailmankuva" vastaisi nykyistä postmodernia kulttuuritilannetta (von Wright 1997, 30). Vaikka pelkästään ajatustasolla liikutaankin, on tällä käsityksellä yhtäläisyyttä Toiviaisen kuvaamaan uudempaan "toivon teologian" edustajan Jürgen Moltmannin totuuskäsitykseen "verum est faciendum" - totta on se, mikä on tehtävissä sekä tehtävä (Toiviainen 1995, 144-145). Totta ei ole mahdoton luonnonilmiöt yleistävä "yleinen teoria", vaan löydettävissä oleva ja löydettävä tehtävä.

Kuriositeettinen yhteensattuma on, että myös Raamatun totuuskäsitykseen kuuluu, että totuutta ei vain ajatella ja sillä teoretisoida, vaan se tehdään (Toiviainen 1995, 132; Raamattu Joh. 3:21, 1. Joh. 1:5-7; 2:3-6, Jaak. 2: 14-26).

Wrightin "repeämät eheässä kuvassa" ovat rinnastettavissa optimistisiin utopioihin, joista Toiviaisen mukaan uuden totuuskäsityksen muoto on peräisin (Toiviainen 1995, 144). Nurmen viittaukset ihmiselle tyypilliseen tapaan hellii mielessään ja maailmankuvassaan imartelevia illuusioita itsestään ja maailman mielekkyydestä liittyvät myös tähän ja ennen kaikkea se, että Nurmi näkee illuusioiden voimavarana, jotka ylläpitävät toimintavalmiutta vastoinkäymisten jälkeenkin (Nurmi 1997, 69). Siten von Wrightin mielestä moninaistuneen eli diversifioituneen maailmankuvan syntyminen ei tietäisi länsimaisen kulttuuriperinteen hävittämistä, vaan sen kehittämistä myös käytännössä (von Wright 1997, 30).

Wrightin mainitsemisessa maailmankuvan repeämissä olisi siis valmis tila uskon ulottuvuudelle. Toiviaisen mukaan usko nimittäin kuuluu täysin omaan ulottuvuuteensa, sitä ei voi asettaa samalle jatkumolle tiedon kanssa. Usko ei ole esitietoa eikä tiedon jatke (Toiviainen 1995, 99). Usko on akti, tapahtuma; se on toivoa, suuntautumista eteenpäin tulevaisuuteen. Olemme vakuuttuneita siitä, mitä toivomme (Toiviainen 1995, 85-86). Usko on päämäärän edeltä vastaanottamista ja elämistä sen mukaan. "Usko on sen todellisuutta mitä toivotaan, sen näkemistä, mitä ei nähdä", Hepr. 11:1. Näin voi tehdä, koska Jumalan lupauksiin saa luottaa (Toiviainen 1995, 90).

Toiviaisen määritelmä uskosta on hyvin lähellä Virkkusen kuvaamaa teleologista uskonnollista maailmankuvaa, josta enemmän kirjallisuuskatsauksessa. Määrittelin tässä yhteydessä käsitettä lyhyesti selventääkseni sitä, että uskolla on yhteneväisyyttä "optimistisiin utopioihin" sekä "illuusioihin voimavaroina".

1.3 Aikaisempia tutkimuksia uskon vaikutuksesta elämään

Aloittaessani tutkimustani vuonna 1991 tiedossani ei ollut aikaisempia tutkimuksia tarkalleen aiheestani. Sitä sivuavana tutkimuksena tarkastelin Juha Pessin uskontotieteen lisensiaattityötä "Ammatti ja maailmankuva - tutkimus diplomi-insinööreistä ja arkkitehteistä". Pessin teologin näkökulma eroaa aika lailla omista ammattikunnistani musiikkikasvattaja ja kirkkomuusikko, pohdiskelu liikkui teoreettisemmalla ja filosofisemmalla tasolla. Tämä tutkimus oli selkeästi kvantitatiivinen, ja nyt kun aikaa on kulunut, olen törmännyt muutamaan muuhun aiheitani sivuavaan tutustumisen arvoiseen myös kvantitatiiviseen tutkimukseen.

Otteita tutkimusten tuloksista: John Gartnerin (Ojanen 1998, 308) mukaan uskolla on myönteinen vaikutus seuraaviin hyvinvoinnin osatekijöihin: fyysinen terveys paranee, samoin mahdollisen

hoidon ja kuntoutuksen tulokset. Tyytyväisyys - varsinkin avioelämässä - ja onnellisuus lisääntyvät. Kuolleisuus, itsemurhat, huumeiden käyttö ja alkoholin väärinkäyttö sekä rikollisuus vähenevät. Gartnerin tutkimustulokset ovat olleet ristiriitaisia seuraavilla osa-alueilla: ahdistuneisuus, psykoottisuus, itseluottamus, seksuaaliset häiriöt ja yleiset ennakkoluulot. Kielteisesti usko on vaikuttanut seuraavasti: autoritaarisuus, joustamattomuus ja suggestioalttius lisääntyvät. Itsensä toteuttaminen ja epävarmuuden sieto vähenevät. Gartnerin mukaan usko tarjoaa ihmiselle selkeän moraalisen rakenteen. Se estää mielihyväperiaatteen hillitöntä noudattamista, mutta rajoittaa samalla ihmisen halua etsiä uusia vaihtoehtoja. (Ojanen 1998, 308-310)

Susanna Kunto on tutkinut uskoon tulleiden tai uskon syvenemisen kokeneiden arvioita nykyisistä ja muutosta edeltäneistä toiminnoistaan, suhtautumistavoistaan ja hyvinvoinnistaan (Ojanen 1998, 314-318). Ojanen kommentoi, että tulokset saattavat olla "uskoontulon mallin" mukaisia (Ojanen 1998, 315). Ahdistus, itsekkyyks ja vaihtelunhalu olivat vähentyneet; tyytyväisyys, sosiaalinen rohkeus ja vastuuntunto olivat lisääntyneet, ja elämän tarkoitus oli vahvistunut. Alkoholin käyttö, tupakointi, kiroilu, viikkolehtien lukeminen, teatterissa, elokuvissa tai tanssimassa käynti, muotitietoisuus ja ulkonäön tärkeys, rahapelien harrastaminen ja rockmusiikin kuuntelu, liikennesääntöjen rikkominen, urakehityksen ja yhteiskunnallisen aseman tärkeys ja omaisuuden tärkeys ovat vähentyneet - niinsanotut "synnit". "Hyveet" - luonnonsuojelu, avoliiton torjunta, ulkomailla matkustelu, romaani-, pakolais- ynnä muu vähemmistömyönteisyys ovat lisääntyneet, kuin myös auttaminen, kirkossa käyminen, tyytyväisyys perhe-elämään ja perheen kanssa vietetyn ajan pituus (Ojanen 1998, 316-317). Tulosten uskottavuus on todennäköinen, tosin "vanha elämä" on voitu kuvailla synkempänä kuin se olikaan. Uskoontulosta tai uskon syvenemisestä nykytilanteeseen kulunut aika vaihteli tutkittavien kesken huomattavasti, mikä lisää epätarkkuutta (Ojanen 1998, 314)

Näiden kahden tutkimuksen tulosten esittelyssä ei ole pohdittu, millainen uskonnollisuus tuottaa tällaiset tulokset. (Uskoisin, että uskonto selkeän moraalin tarjoajana liittyy Virkkusen kuvaamaan yksilön uskonnollisen kehityksen keskivaiheeseen, legalistiseen uskonnolliseen maailmankuvaan, katso Virkkunen 1975, 127.) Toki aivan samakin asia voi yhdellä ihmisellä parantaa oloa ja toisella pahentaa, ihmisten väliset yksilölliset eroavaisuudet ovat tunnetusti suuret. Kuitenkin vaikuttaa uskomattomalta, että kristinuskon perussanoma luomakuntaansa suojelevasta ja rakastavasta Jumalasta voisi suistaa ihmisen psykoosiin saakka (vertaa Gartner Ojaseen mukaan, Ojanen 1998, 309).

Kolmannessa Ojaseen esittelemässä tutkimuksessa on sitten yritetty hivenen määritellä uskonnollisuuden laatua tutkittavien jumalasuhteen laadun mukaan, ja tutkittu, miten tutkittavien psyykkiseen hyvinvointiin vaikuttaa se, kokevatko he jumalasuhteensa olevan toimiva vai

ongelmallinen. Vertailuryhmäkin tutkimuksessa on, niinsanottuja "tavallisia ihmisiä", joukossa myös ateisteja ja agnostikkoja (Ojanen 1998, 318-321).

En paljoakaan kommentoi tutkimuksen tuloksia, koska tutkimuksen esittelyssä ei tarkalleen ole kerrottu, miten tutkimus on tehty ja tulos saatu. Ilmeistä kuitenkin on, että se, miten ihminen kokee jumalasuhteensa laadun, saattaa vaikuttaa hänen psyykkiseen hyvinvointiinsa siten, että toimivaksi koettu jumalasuhte lisää psyykkistä hyvinvointia ja ongelmalliseksi koettu jumalasuhte psyykkistä pahoinvointia (Ojanen 1998, 318-321). Ojanen ei pidä kommentissaan mahdottomana, että vaikutus voisi kulkea myös toisin päin: ihmisen psyykkinen hyvinvointi voi lisätä jumalasuhteenkin tuntumista toimivalta, ja sielun paha olo heijastuisi kokemukseen jumalasuhteesta, että sekään ei toimi (Ojanen 1998, 321).

Yrittäessään määritellä hyvän tai ongelmallisen jumalasuhteen kriteereitä - en toista niitä tässä - tutkittavien vastauksista tulkitessaan tuloksia, tutkimuksen tekijä Pirjo Alajoki saattoi tuoda esiin omia elämäntapapreferenssejään, koska mielestäni hänen perustelunsa juuri tiettyihin kriteereihin päätyemisestä eivät olleet riittäviä. Tuloksen tulkinnan mielestäni ylikorostuneet johdonmukaisuus, loogisuus ja ristiriidattomuus eivät yksinomaan riitä sen uskottavuuteen, koska oman tutkimusaineistoni perusteella hyväksi tai ongelmalliseksi koetun jumalasuhteen hoitotavat, jotka näkyvät konkreettisessa toiminnassa, voivat olla keskenään hyvinkin samankaltaisia. Esimerkiksi niin, että ihmisten uskonelämän näkyvä aktiivisuus saattaa olla hyvin samankaltaista riippumatta siitä, kokeeko ihminen jumalasuhteensa hyväksi vai huonoksi. Jotkut mielestään hyvän suhteen Jumalaan omaavat saattoivat olla hyvinkin passiivisia ulospäin näkyvässä uskonnollisessa käyttäytymisessä. Esimerkkinä lainaus Ruuttusen haastattelusta: "En mä haluu mitään uskovan roolia vetää (--), kaikki humputtelu on yhtä hengellistä." Jos tällöin yrittää ihmisen toiminnan perusteella määritellä hänen jumalasuhteensa laatua, kriteerit esimerkiksi hyvälle jumalasuhteelle ovat ristiriidassa keskenään. Ne ovat yksilökohtaisia, eikä niitä voi yleistää koskemaan kaikkia ihmisiä, ei edes kaikkia uskovia.

Mielestäni myöskään suhdetta, jonka toinen osapuoli on rakastava ja kaikkietävä Jumala, ei voi määritellä *objektiivisesti* ongelmalliseksi, tai toimivaksi vain, jos tietyt ulkoiset tunnusmerkit ovat näkyvissä. Sillä kaipa sentään *Jumala* tietää parhaiten, mikä on hyväksi hänen luomilleen ihmisille. Jumalasuhte on kristinuskon mukaan *aina* ainakin niin hyvä, ettei se ole ihmisen puolelta sabotoitavissa. Se on hyvä, vaikei se tuntuisikaan hyvältä, sillä Jumala rakastaa luotujaan. Alajoen tutkimuksen anti on kuitenkin se, ettei ole yhdentekevää, miten ihminen kokee jumalasuhteensa. Se voi vaikuttaa hänen psyykkiseen vointiinsa, ja sitä kautta elämään.

Näiden kolmen tutkimuksen esittelyt Ojasen kirjassa eivät tarkkaan paljasta tutkimusten tutkimusprosesseja. Tutustuin niihin vasta seitsemän vuotta oman tutkimukseni

haastatteluaineiston hankinnan jälkeen, ja verrattuna tuon aineiston rikkauteen oletan, että tutkittavien vastausvaihtoehdot rajoittuivat tutkijoiden mielikuvituksen rajallisuuteen kyselylomakkeen laadinnassa. Ei niin, että heidän mielikuvituksensa olisi köyhä, mutta se on mielestäni köyhempi varsinkin käsityksessään uskovan ihmisen elämäntapavaihtoehdoista. Mielestäni perinteiset ja kaavamaiset käsitykset uskonnollisuudesta ovat ohjanneet heidän valintojaan kysymysten teossa, ja todennäköisesti myös aineiston analyysissä - jo kysymysten aihepiiri pakottaa vastaajan keskittymään moraaliarvojensa tarkasteluun. Tulos on kuin ennalta-arvattavissa olevaan muottiin sullottu yllätyksetön syy-seuraussuhdeteoria.

Tutkittavien uskonkamppailut eivät ole olleet näin yksiselitteisiä eivätkä ristiriidattomia. Tutkimukseni valmistuminen on osittain viivästynyt siksi, että en todellakaan osannut ennakoita, miten syvälle ihmissielun syövereitä tutkimaan aihe minut houkuttelisi, ja nimenomaan tutkittavien monitahoiset vastaukset olivat osin odottamattomia. Asioiden hahmottaminen, analysointi ja sijoittaminen sopivaan paikkaan ja yhteyksiin vei aikaa. Tylyys ja kaavamaisuus oli kaukana jopa Esa Ruuttusen vastauksista - hän pelkäsi vastaustensa olevan "liian valmiita laatikostavetäistyjä sapluunoita". Jokaisen haastateltavan kohdalla tuli kiehtovasti esiin kunkin yksilöllisyys ja muista eroava tapa kokea elämää ja maailmaa, omat persoonalliset painotukset suhteessa uskontoon. Vastausten yhtenevyydet toisiin tutkittaviin löytyivät jokaisella erilaisten päättelyprosessien tuloksina tutkijan mitenkään heitä ohjailematta ja heidän osin toisistaan tietämättä - Ruuttunen ja Tikka ovat työskennelleet yhdessä, joten he ovat voineet keskustella asioista keskenään, muut eivät. Uskonto ei vala ihmisiä johonkin yhteiseen muottiin, kuten Alajoen ja Kunnon tilastollisten tutkimusten nojalla voisi olettaa. Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä ei vain saa esiin tätä uskonnollisuuden ihmisen persoonallisuutta ja yksilöllisyyttä jopa korostavaa näkökulmaa.

Tutkimukseni on siis ajankäytön höltyttomuudesta huolimatta ajankohtainen. Myös Hirsjärvi toteaa kvalitatiivisen tutkimustavan tuottavan kvantitatiiviseen tutkimustapaan verrattuna rikkaampaa ja syvällisempää tutkimusaineistoa (Hirsjärvi 1998, 131). Kiitän ohjaajani Jukka Louhivuoren kaukonäköisyyttä hänen ehdottaessaan kvalitatiivista lähestymistapaa.

Sekä Pessin tutkimuksesta (Pessi 1984, 135) että Alajoen tutkimuksesta käy ilmi, että uskonnollisuus on laaja käsite, ja uskonnollinen maailmankuva on moninainen jopa yhden uskonnollisen tradition sisällä. Selkeyttä katsomusten viidakkoon toi T. P. Virkkusen uskontopsykologinen teoria yksilön uskonnollisesta kehityksestä, joka on pääasiallinen kirjallisuuslähteeni, ja helpottaa tutkittavien uskonnollisten maailmankuvien ymmärtämistä.

1.4 Tutkimusongelmista

Tutkielman tavoite ja pääongelma ovat samat: selvittää, miten muusikon luterilaiskristillinen maailmankuva vaikuttaa hänen työhönsä. Yksi alaongelma on, miten määrittellään luterilaiskristillinen maailmankuva. Sen määrittely löytyykin teoreettisesta taustasta.

Toinen alaongelma on, kuinka tutkijan oma maailmankuva (sekin luterilaiskristillinen) vaikuttaa tulosten tulkintaan. Siitä enemmän menetelmäluvussa.

Entä kuinka eritellä muusikon työtä, sen eri teema-alueita? Erittelyä helpottaa Bengtssonin malli, joka on tutkimuksen lopussa liitteenä.

Yksi alaongelma on myös, kuinka tulkitaan uskonnollisen maailmankuvan omaavien elämään liittyviä keskeisiä käsitteitä, esimerkiksi synty tai armo, jotka selkenevät vasta oman uskonelämän kautta, eivätkä tarkoita samaa niille raporttia lukeville, joiden oma maailmankuva ei ole luterilaiskristillinen. Tutkimuksessa ei kuitenkaan juurikaan tule esiin yleiskieleen kuulumattomia käsitteitä, ja Hirsjärvi-Hurmeen mukaan tutkijan omaankin kokemukseen perustuva käsitys todellisuuksien vastaavuudesta on riittävän luotettava - tämä ratkaisu poistanee käsitteenmäärittelyongelmat.

1.5 Tutkimusmenetelmästä

Tutkimukseni on siis haastattelututkimus. Aiheen laajuuden ja syvällisyyden vuoksi katsoin riittävästi aineistoa kertyvän jo neljän muusikon haastattelemisesta. Olen siis rajannut uskonnollisen maailmankuvan koskemaan kristillistä evankelis-luterilaista maailmankuvaa. Haastateltavat ovat tunnustaneet julkisuudessa olevansa uskovia, joten se, miksi juuri heidät kaikista uskovista muusikoista on valittu tähän tutkimukseen, ei ole puhdas sattuma. Kaikki uskovat muusikot eivät julkisuudessa korosta vakaumustaan. Heidät valittiin myös siksi, että he suostuivat haastateltaviksi. Gospelmusiikin puolelta oli nimittäin Leppilammen sijasta aluksi tarkoitus haastatella Mikko Kuustosta, mutta hän ei suostunut haastateltavaksi.

Alunperin oli tarkoitus, että kutakin haastateltavaa kohti olisi kaksi haastattelukertaa, siis että olisi niinkuin kaksi haastattelukierrosta, joista jälkimmäisellä olisi sitten keskusteltu esiintulleista teemoista. Luovuin kuitenkin ajatuksesta, sillä aineistoa kertyi jo ensimmäisellä haastattelukerralla aivan valtavasti, siis hyvinkin riittävästi tämän kokoiseen tutkimukseen. Kaiken lisäksi jo ensimmäisen haastattelukierroksen aikana tapahtui aineiston saturaatio, siis havaitsin nauhat litteroituani, että samoja asioita kertautui eri haastateltavilla minun heitä mitenkään ohjailematta. Olisi tuntunut jotenkin typerältä tehdä toinen haastattelukierros toistaen samoja asioita, jotka jo

ensimmäisen haastattelukierroksen jälkeen tuntuivat itsestäänselvyyksiltä.

Eri haastattelumetodeista hyödynsin avointa haastattelua. Siinä haastateltava saa puhua vapaasti, tässä tapauksessa uskon- ja muusikonalämästään, haastattelijan huolehtiessa siitä, että teema-alueet tulevat kartoitettua. Kysymyksenasettelussa käytin apuna Bengtssonin mallia (katso liite). Avoin haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi, kun tutkittavat todennäköisesti pystyvät kertomaan tutkittavasta aiheesta laajemmin kuin tutkija pystyy ennakoimaan, tai kun aihe todennäköisesti tuottaa monitahoisia vastauksia ja vieläpä moniin suuntiin, kuten tapahtuikin (Hirsjärvi 1998, 201). Lisäksi muusikon uskonnollinen maailmankuva on vähän kartoitettu ja tuntematon alue, ehkä myös vaikeasti kuvailtava.

Avoin haastattelu toimii myös, kun on tarkoitus minimoida tutkijan vaikutus annettuihin vastauksiin. Minunhan olisi haastattelijana erittäin helppo ohjaila tutkittavia kysymyksilläni haluamaani suuntaan. Näin en kuitenkaan siis tehnyt. Pysin olemaan mahdollisimman neutraali, huomioonottaen kuitenkin sen, että omakin uskonnollinen maailmankuvani on luterilaiskristillinen.

Nauhoitin siis haastattelut pienellä Sony Professional -nauhurilla, pääasiassa haastateltavien kotona, Leppilammen kanssa tapasimme Töölön kirjaston kahviossa. Haastattelut on tehty jo vuonna 1992, joten tämä tutkimus kuvaa siis senaikaista tilannetta. Litteroin nauhat paperille tarkasti vasta vuonna 1996.

Koska haastateltavia on vähän, mutta aineistoa paljon, aineiston analyysi on tapauskohtaista ja käsittely impressionistista (katso käsittelyn impressionistisuuden määritelmä Hirsjärvi-Hurme 1988, 125). Peilaus siihen johtoajatukseen, että uskonnollinen maailmankuva vaikuttaa jotenkin muusikontyöhön, on riittävä. Pohdinnassa tutkailen joitain haastatteluvastauksissa ilmenneitä yhtäläisyyksiä.

Tutkimusmenetelmäni on siis kvalitatiivinen: pehmeä, joustava, subjektiivinen ja induktiivinen sekä relativistinen (Hirsjärvi 1998, 131). Silti se on tieteellinen, toisin kuin muinoin tutkimussuunitelmani opponeerivat rohkenevat epäillä. Pyrkimyksenäni on tutkia kohteita riittävän kokonaisvaltaisesti, ja löytää tosiasioita, joita en olisi löytänyt esimerkiksi kvantitatiivisen itse laatimani kyselylomakkeen avulla. Mielikuvitukseni on todella rajoittunut haastateltavien mielikuvitukseen verrattuna, joten odottamattomien asioiden löytäminen on kvalitatiivisen metodin ansiosta jo ovelta. Tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esiin. (Hirsjärvi 1998, 161, 165)

2. MIKÄ TEKEE MAAILMANKUVASTA USKONNOLLISEN

Uskonnollinen maailmankuva on yllättävän laaja käsite, monivivahteinen ja vaikeasti yleistettävissä. Se voidaan rajata yhteisöllisesti johonkin uskonnolliseen traditioon tai yksilökohtaisesti henkilön uskonelämään.

Olen rajannut tutkimukseni evankelis-luterilaiseen protestanttiskristilliseen traditioon ja muutaman sen läpikäynnin yksilön uskonelämään. Riittää siis yhden tradition syvällisempi analyysi, josta olen seuraavassa tarkastellut sen lähtökohtia.

2.1 Uskonnollisen elämän luonne ja kuvaus

Miten kuvata uskonnollista elämää? Tutkimuksen alkuaikoina katsottiin, että uskonnollisen elämän luonne tulee parhaiten näkyviin uskonnollisissa elämyksissä ja tunteissa, mystis-esteettisissä kokemuksissa. Mutta ne eivät ole välttämättömiä. Tutkijat ovat nykyään yksimielisiä siitä, ettei ole mitään erityistä ja ainoalaatuista uskonnollista tunnetta. Minkä tahansa tunteen tai elämyksen tekee uskonnolliseksi jo se, että se kohdistuu Jumalaan. (Virkkunen 1975, 12-13)

Jos uskonnollisen elämän ilmenemistä on mahdotonta kuvata kokemuksilla, kannattaa tutkia uskonnollista käyttäytymistä ja sitä, miten se eroaa muusta käyttäytymisestä. *Turvautuminen rukouksessa Jumalaan* tai yleensä yliluonnolliseen olentoon on uskonnollisen käyttäytymisen erikoispiirre. "Rukous on kaiken uskonnon sydän ja keskipiste." Tämä tuskin olisi mahdollista ilman tietynlaista valmiutta - jota taas ei ole ilman katsomusta auttavasta Jumalasta eikä ilman tuntoa omasta avuttomuudesta - josta tässä käytetään nimitystä *uskonnollinen asenne*. (Virkkunen 1975, 14-15)

Uskonnollisen asenteen kohteesta, Jumalasta, ihminen välttämättä muodostaa jonkin käsityksen. Sitä kutsutaan *jumalakuvaksi*. Sen muodostumisessa vaikuttavat myös ihmisen muut asenteet kuin uskonnollinen asenne, esimerkiksi *eettinen asenne* ja *minävarainen asenne*. Uskonnollista elämää voidaan parhaiten kuvata uskonnollisen asenteen ja siihen liittyneiden asenteiden tuottamaksi malliksi, joka vaikuttaa toimintaan.

2.2 Omakehtaisen uskonnollisen aktiivisuuden perusta

Toiset ihmiset jäävät uskonnollisesti passiivisiksi, vaikka heillä olisikin jonkinlainen uskonnollinen asenne. Mistä sitten johtuu aktiivisuus?

Jumalakuva voi olla eri henkilöillä erilainen, koska sen muodostumiseen vaikuttavat muutkin asenteet kuin uskonnollinen asenne, jotka tietenkin ovat ihmisillä erilaisia johtuen heidän erilaisista maailmankuvistaan. *Maailmankuva muokkaa jumalakuvaa, ne vastaavat toisiaan rakenteellisilta piirteiltään.*

Kun maailmankuva muuttuu - kuten se jatkuvasti tekee dynaamisena ilmiönä, täytyy jumalakuvan vastaavasti muuttua, jotta uskonnollinen aktiivisuus säilyisi. Ihminenhan ei voi elää ilman maailmankuvaa tässä konkreettisesti maailmassa, mutta kylläkin ilman jumalakuvaa epäkonkreettisesti Jumalasta. Jos abstraktin Jumalan konkretisointi ajatustasolla maailmankuvaan ei toimi, ja jumalakuva ei muutu maailmankuvan mukana, jää Jumala vieraaksi ja uskonnollinen elämä taantuu.

2.3 Ajattelun ja maailmankuvan kehitysasteet Virkkusen mukaan

2.3.1 Ajattelun ja maailmankuvan rakenteen yhteys

Koska jumalakuva ja maailmankuva vastaavat toisiaan rakenteellisesti, kannattaa tutkia maailmankuvaa jumalakuvan pohjana.

Virkkusen mukaan maailmankuva on malli todellisuudesta, ja sellainen on jokaisella ajattelemaan pystyvällä yksilöllä. Virkkunen lainaa Jean Piaget:ta, jonka mukaan ihminen, kuten muutkin organismit, pyrkii aktiivisesti mukautumaan häntä ympäröivään todellisuuteen, ja on kehittänyt älystään välineen tätä varten. Mukautuminen ei ole mahdollista ilman mallia todellisuudesta. Malli syntyy jo pienellä vauvalla, mutta hän oppii tiedostamaan mallin vasta, kun hän parin vuoden ikäisenä oppii ajattelemaan. Sitten hän jatkaa mallinsa rakentamista ajattelun tasolla. Hän on aktiivinen ympäristön suhteen ja konstruoi itselleen oman todellisuuden. Hän valitsee siihen katsomukset, joita hän pitää tärkeinä mukautumispyrkimyksiensä kannalta. (Virkkunen 1982, 13)

Maailmankuvassa voidaan erottaa sisältö, joka saadaan ympäristöstä ja *rakenne, joka johtuu ajattelun yleisrakenteesta*. Jumalakuva ja maailmankuvahan yhtenevät juuri rakenteellisilta piirteiltään, sisällön Virkkunen jättää vähemmälle huomiolle. (Virkkunen 1975, 21)

Kun maailmankuvan rakenne johtuu ajattelun yleisrakenteesta, silloin ajattelun rakenteen muuttuessa muuttuu myös maailmankuvan rakenne. Piaget jakaa ajattelu yleisrakenteen kehityksen seuraavasti:

Ensin on esioperationaalinen ajattelu, jota tavataan pääasiassa 2-6-vuotiailla lapsilla. Se on diffuusia ja konkreettista ajattelua, johon kuuluvat eriytymättömät, kiinteästi havaintoihin liittyvät

kokonaiskäsitykset.

Sen jälkeen ajattelu kehittyi konkreettisten operaatioiden tasolle, ja tällaista analyttistä ja abstraktia ajattelua tavataan 7-11-vuotiailla lapsilla. Käsitteet ovat jo eriytyneet, ja yksityiskohtien havaitseminen on tarkkaa. Kokonaisuuksia ei niinkään tajuta.

Kehityksen huippu on muodollisten operaatioiden vaihe ja synteettinen ajattelu, jota on 11-16 -vuotiaista aikuisikään. Yksityiskohtat tajutaan integroituneina suurempiin kokonaisuuksiin, joista ne saavat leimansa. Ajattelussa etsitään kokonaisuuksia ja edetään niistä yksityiskohtiin.

Piaget korostaa, etteivät ikäraajat ole olennaisia. Edellytys ajattelun muutokseen on keskushermostossa tapahtuva kypsyminen, joka on ympäristöstä riippumatonta. Kuitenkin muutos uudenlaiseen ajattelun rakenteeseen on lopultakin yksilön sosiaalisten kontaktien ja hänen ympäristöstään saamien kokemusten vaikutuksen tulos. Asteet seuraavat toisiaan aina tässä järjestyksessä, mutta kehitys voi myös pysähtyä mille tahansa asteelle, ja asteen ominaispiirteet säilyvät aikuisenkin ajattelussa. (Virkkunen 1975, 22; Virkkunen 1982, 15)

2.3.2 Maailmankuvan rakenteen kehitysasteet

Kun maailmankuvan rakenne johtuu ajattelun rakenteesta, voidaan vastaavasti erottaa kolme maailmankuvatyyppeä. Rakenteelliset piirteet ovat yhteisiä, vaikka sisällölliset piirteet eroavat toisistaan. Ajattelun kehityksen mukaisessa järjestyksessä myös maailmankuvatyypit seuraavat toisiaan.

Ensin diffuusiin ja konkreettiin ajatteluun liittyy *primitiivinen maailmankuva*. Siinä ei havaita eroa ulkoisen todellisuuden ja oman ajattelun tulosten välillä. Itseä pidetään maailman keskuksena. Maailmankuva on animistinen, eroa elollisen ja elottoman välillä ei havaita. Maailmankuvaan liittyy myös finalismi, jolloin kaikessa tapahtuvassa nähdään moraalisia tarkoituksia, esimerkiksi "pilvet liikkuvat, koska ne tahtovat tuoda meille sadetta" - tämä on myös tietynlaista esikausaliteettia. Myös artifisialismi kuuluu maailmankuvaan: vanhempia ja yleensä aikuisia pidetään kaikkivoipina. Tästä johtuu ajatus, että jumalallinen kaikkivoipa olento on olemassa. Uskotaan myös ajattelun kaikkivoipaisuuteen, koska ajattelua ei osata erottaa todellisuudesta. Tähän liittyy maaginen ajattelu, jossa toiveet toteutuvat ajattelemalla. Sattuman käsite on tuntematon. Maailma on muuttumaton ja staattinen. (Virkkunen 1975, 32-35; Virkkunen 1982, 19)

Sen jälkeen analyttiseen ja abstraktiin ajatteluun liittyy *mekanistinen maailmankuva*. Realismi vaihtuu objektiivisuudeksi, ja aletaan havaita omien ajatusten ja ulkomaailman välinen ero. Kappaleet eivät enää ole eläviä, päästään irti animismista. Epämääräisten kokonaiskäsitysten tilalle

tulevat eriytyneet käsitykset yksityiskohdista. Ajattelun muututtua abstraktiksi voidaan havaita kausaaliketjuja: tapahtumat johtuvat aiemmin tapahtuneesta ja aiheuttavat uusia tapahtumia. Syntyy yleiskuva kaiken tapahtumisen lainalaisuudesta: yksityiset ilmiöt voidaan selittää yleisten lakien avulla. Tapahtumiseen vaikuttavat vain kausaaliset tekijät, eivät elävät olennot. Kokonaisuuksia, joihin osien lainalaisuudet järjestyvät, ei tunneta. Maailma on edelleen staattinen, itseään toistava. (Virkkunen 1975, 62-64; Virkkunen 1982, 36-37)

Kehityksen huippuna synteettiseen ajatteluun liittyy *teleologinen maailmankuva*. Ajattelu ei ole enää sidoksissa havaintoihin, vaan se on täysin abstrahoitunut. Kausaaliset tekijät vaikuttavat nyt siitä kokonaisuudesta käsin, johon ne jäsenyvät. Samat tekijät eivät vaikuta aina samalla tavalla. Ajattelun suunta on kokonaisuudesta osiin. Maailma nähdään dynaamisena, jatkuvana kehitystapahtumana. Kokonaisuuden piirissä vaikuttaa myös sille ominaisia ohjaavia tekijöitä, joiden ansiosta lopputulos saavutetaan. Kausaalisten tekijöiden lisäksi tapahtumista säätelevät siis myös ohjaavat tekijät. Tapahtumisen kulku ja suunta on kokonaisuuksien, ei osien määräämää. (Virkkunen 1975, 177-180; Virkkunen 1982, 89-90)

2.4. Jumalakuvan tai jumalasuhteen kehitysasteet Virkkusen mukaan

Koska maailmankuva ja jumalakuva vastaavat toisiaan rakenteellisilta piirteiltään, voidaan taas erotella kolmenlaisia jumalakuvia. Jumalakuva vaikuttaa automaattisesti ihmisen *jumalasuhteeseen*, johon on vaikutusta myös perityllä uskonnollisella traditiolla. Uskonnollisia traditioita on Virkkunen yhdistellyt eri maailmankuviin tutkimuksessaan "Uskonto ja maailmankuva". Minun tutkimukseeni ne eivät varsinaisesti kuulu, mutta havainnollistamisen tehostamiseksi yhdistän minäkin niitä jumalakuvajaotteluun.

Ensin konkreettiin ajatteluun ja primitiiviseen maailmankuvaan liittyy *antropomorfinen jumalakuva*. Jumala on monessa suhteessa ihmisen kaltainen, ja on olemassa havainnollinen mielikuva Jumalan hahmosta ja ulkonäöstä. On monijumalisuutta, ja jumalien suhde ihmisiin vaihtelee jumalien mielialojen mukaan. Jumalalta voi odottaa mitä tahansa. Jumala on taivutettavissa toimimaan niin kuin ihminen haluaa, esimerkiksi uhraamalla. Tällaisia traditioita ovat esimerkiksi ojibwat, Guatemalan alkuasukkaat sekä muinainen Mesopotamia. Kaikkien uskontojen historiallisissa ilmenemismuodoissa tavataan näitä piirteitä, myös lasten uskonnollisessa maailmankuvassa. (Virkkunen 1982, 20, 26-27, 35)

Sen jälkeen analyyttiseen ajatteluun ja mekanistiseen maailmankuvaan liittyy *legalistinen jumalakuva*. Jumala ei ole enää ihmisen kaltainen. Jumalan toiminnassa nähdään tietty lainmukaisuus, Jumalan tahto. Jumalakuva saa leimansa siitä, miten Jumalan tahto käsitetään; yleensä se käsitetään eettiseksi ja moraaliseksi. Jumalan katsotaan antaneen ihmisille lakinsa

osoittamaan, millaisia heidän tekojensa tulee olla, ja vaativan lain täyttämistä. Jumala ei ole enää taivuteltavissa toimimaan ihmisen haluamalla tavalla. Todellisuuteen mukautuminen merkitsee ihmiselle Jumalan tahdon noudattamista, mistä ihminen on itse vastuussa. Vääriä tekoja pidetään synteinä.

Jos eettinen asenne on vahva, on jumalakuva *moraalis-legalistinen*, jolloin Jumala on tekojen tarkkailija ja oikeudenmukaisuuden toteuttaja, ja palkitsee tai rankaisee ihmistä hänen tekojensa mukaan. Ihminen voi saada rikkomuksensa anteeksi, mutta sen ehtona on parannus ja lupaus elää vastedes Jumalan tahdon mukaan.

Jos uskonnollinen asenne hallitsee, on jumalakuva *uskonnollis-legalistinen*. Jumala on ensisijaisesti auttaja, johon kaikessa turvaudutaan. Vaikka ihminen tuntee olevansa vastuussa Jumalan tahdon täyttämistä, hän uskoo Jumalan hyvydessään johtavan hänen elämäänsä ja antavan synnit anteeksi. Traditioita esimerkiksi juutalaisuus, hindulaisuus, buddhalaisuus, islam, navaho-intiaanit. (Virkkunen 1975, 67-71; Virkkunen 1982, 38)

Kehityksen huippuna synteettiseen ajatteluun ja teleologiseen maailmankuvaan liittyy *dynaaminen jumalakuva*. Käsitykset ovat nyt sekä kokonaisvaltaisia että eriytyneitä. Ihmisen entisen moraalispakotteisen Jumalan tahtoa noudattavan ulkonaisen käyttäytymisen ohella alkaa arviointi kohdistua myös sisäiseen maailmaan, kestävätkö arvot ja asenteet tarkastelun. Ihmisellä on halu tulla koko olemukselta sellaiseksi, kuin Jumala tahtoo, muutenkin kuin teoiltaan. Tässä epäonnistuminen koskee syvältä, ja yritys tuntuu toivottomalta. Kun ihminen huomaa, ettei hän itse pysty toteuttamaan Jumalan tahtoa, hän turvautuu Kristuksen sovitustyöhön, jolloin on lupa syyllisenäkin turvautua Jumalaan. Synti ei enää ilmene pelkästään tekoina, vaan myös persoonallisuuden laatuna. Tällöin anteeksisaamisen ja syyllisyydestä vapautumisen kokemus on valtava, osoitus Jumalan armosta ja rakkaudesta. Jumalan rakkaus ei ole ehdollista, ja Jumala ei enää vaadi mitään. Jumalakuva on muuttuva ja dynaaminen: Jumala itse toimii maailmassa koko ajan ja toteuttaa itse ihmisessä tahtonsa, ei vaadi ihmiseltä minkään velvollisuuden täyttämistä. Jumalalla on rajaton rakkaus ihmistä kohtaan.

Dynaamiseen jumalakuvaan kuuluu myös tulevaisuuteen suuntautuneisuus. Jumala on alati uutta luova, dynaaminen. Katsomus Pyhästä Hengestä on merkitsevä, se on Jumalan tai Kristuksen välitön vaikutus ihmisessä. Minävaraisesta asenteesta irtaudutaan. Sisäinen uudistuminen on Jumalan, ei ihmisen itsensä työtä. Syntyy vapauttava jumalakeskeinen luottamus. Rukous tulee yhä keskeisemmäksi, se luo luottamusta Jumalaan ja on keino uudistua sisäisesti. Ihminen tuntee voivansa olla aidosti oma itsensä, mikä ei suinkaan merkitse eettisen pyrkimyksen herpaantumista. Ihmiselle tulee sisäinen pakko palvella Jumalaa omilla kyvyillä. Huomio kiinnittyy itsestä toisiin ihmisiin ja heidän auttamiseensa. Eettisenä normina on tietoisuus yksilöllisestä tehtävästä.

Traditioista esimerkkinä Uuden Testamentin synoptiset, paavalilaiset ja johanneslaiset traditiot. (Virkkunen 1975, 158-168, 180-183, 187-192; Virkkunen 1982, 93)

Jumalakuvan kehitys ei ole yhtäläillä harppauksellista, kuin maailmankuvan tai ajattelun. Toki niihinkin ilmaantuu regressiovaiheissa piirteistä aikaisemmista kehityskausista, mutta jumalakuvassa piirteet sen aikaisemmilta kehityskausilta ovat usein läsnä ilman regressiotakin. Kehityksen suuntana voidaan pitää suuntaa lain alta armon alle, päämääränä vapaa, rakastettu ja rakastava yksilö, joka pystyy toimimaan omista syvyyksistään käsin luottamatta primitiivisesti ulkoisiin voimiin tai sokeaan kausaliteettiin.

2.4.1 Jumalakuvan asema maailmankuvassa

Antropomorfinen jumalakuva on muodostumisessaan ympäristön vaikutuksen varassa. Jos lapsi oppii negatiivisen ja pelottavan jumalakuvan, se voi lamauttaa hänen uskonelämänsä niin, että jäljelle jää vain eettinen pyrkimys, ja rukous lakkaa. Muutenkin tätä jumalakuvaa voi olla vaikeaa sijoittaa maailmankuvaan. Artifisialismissaan lapsi kokee "täydellisen" Jumalan vain vanhempiensa kilpailijana ja näin yhdentekeväenä.

Tilanne muuttuu, kun lapsi alkaa tajuta vanhempien inhimilliset rajoitukset. Hän tarvitsee ihannoinnilleen uuden kohteen, Jumalan. Hän varustaa Jumalan niillä ominaisuuksilla, joita hän näki vanhemmissaan.

Kuitenkin lapset ovat luontaisesti hyvin uskonnollisia, kuten heidän maailmankuvastaan voi päätellä. Niinpä he yleensä varhaislapsuudessa omaksuvat vaivattomasti ja luonnollisesti jumalakuvan maailmankuvaansa tasapainottamaan. Sen sijaan Jeesukselle lasten on vaikea löytää sijaa maailmankuvassa. Käsitys Jumalan ominaisuuksista on heille vielä liian abstrakti. (Virkkunen 1975, 39)

Legalistiselle jumalakuvalle ei löydy sijaa maailmankuvassa, jos maailman ilmiöt pystytään selittämään ilman Jumalan vaikutusta. Monet kääntyvät näin ateismiin. Joko Jumala vaikuttaa kaikkeen tahdollaan tai sitten ei mihinkään.

Kun jumalakuva on moraalilegalistinen, tulee usein tunto henkilökohtaisen ratkaisun välttämättömyydestä. Tunnetaan tarvetta alistaa elämä Jumalan johtoon ja tahtoon. Tällainen "uskovaiseksi rupeamisen" ratkaisu koetaan vaikeaksi, syynä lienee minävaraisen ja uskonnollisen asenteen ristiriita. "Kuin antautuisi tielle, jolta ei ole paluuta."

Jos ratkaisu sitten ympäristön painostuksesta huolimatta on tehty, kokee ihminen tehneensä sen

itse ja saa siitä helposti eettisen ylemmydentunteen. Silloin hänen pitää olla varma siitä, että tulkinta Jumalan tahdosta on hänellä oikea. Hänen on pidettävä siitä myös kiinni, jottei turvallisuudentunne järky. Tällöin saatetaan tuomita tai olla hyväksymättä joitakuita. Kuitenkin tällaiset tunteet väistyvät pian, ja jumalakuva katoaa kantajansa supereettisestä maailmankuvasta, ellei jokin uskonnollinen ryhmä tue vastakääntynyttä.

Kun jumalakuva on uskonnollis-legalistinen, ei henkilökohtaisen ratkaisun motiivina ole rangaistuksen pelko, vaan tunne omasta avuttomuudesta sekä elämän tyhjiydestä ja tarkoituksettomuudesta. Usein tällöin jättäytyään Kristukselle ennemmin kuin Jumalalle. Jumala koetaan auttajaksi, ja turvallisuudentunne perustuu Häneen, ei oman ratkaisun oikeellisuuteen. Tällöin harvemmin tuomitaan toisia.

Minävarainen asenne on kuitenkin legalistisessa uskonnollisuudessa hallitsevana, ja Jumalan tahdon noudattaminen on vieläkin riippuvaista omasta yrityksestä. Tällöin joskus saatetaan korostaa omaa hurskautta. (Virkkunen 1975, 68-71, 75-78)

Kun tapahtumiseen vaikuttavat teleologisessa maailmankuvassa sekä kausaaliset että ohjaavat tekijät, Jumalaa ei tarvitse pitää kausaliteetin toteuttajana niin kuin mekanistisessa maailmankuvassa. Jumalan vaikutus toteutuu ohjaavissa tekijöissä, ja Pyhä Henki on eräs niistä. Ei kielletä sitä, että paljon tapahtuu sattumalta sekä pelkän mekaanisen kausaliteetin vaikutuksesta.

Jumalan asema teleologisessa maailmankuvassa ei ole mitenkään ongelmallinen. Jumalan vaikutuksen ja ihmisen toiminnan välistä ristiriitaa ei synny. Kehitys voi myös saada ennalta aavistamattomia piirteitä, todellakin ennustamattomia, sillä teleologinen maailmankuva ei anna mahdollisuuksia ennaltatietämiseen. (Virkkunen 1975, 182-183)

2.5 Miten evankelis-luterilainen maailmankuva liittyy ajattelu/maailmankuva/jumalakuva -spekulointiin

Evankelis-luterilainen maailmankuva on nimensäkin mukaisesti Martti Lutherin tuote. Se on samalla hänen oma uskonnollinen maailmankuvansa.

Lutherin jumalakuvalle on tyypillistä sisäinen jännitys. Se on pääosin legalistinen, mikä johtuu siitä, että Lutherin ja hänen aikansa maailmankuva on mekanistinen. Jumalakuvan moraalilegalistisen painotuksen on Luther omaksunut nuorena ympäristöstään ja luostarikokemuksista. Syvästi kaksijakoisen Lutherin jumalakuvasta tekevät kuitenkin sen dynaamiset piirteet, jotka ilmentävät sitä, että Luther oli kuitenkin ajattelussaan päätenyt synteettiselle tasolle. Jännitteisessä kaksijakoisuudessaan Lutherin jumalakuvaa on sanottu jopa

kammottavaksi. Lutherille Jumala ei ole vain armoa ja rakkautta, vaan myös tuomiota ja vihaa.

Lutherille olennaisempaa kuin laki on uskonelämässä ja Raamatussa *evankeliumi*, joka sisältää Jumalan lupaukset. Ne voi käsittää vain se, joka Lutherin tavoin on tehnyt kaikkensa täyttääkseen lain ja todennut sen olevan hänelle mahdotonta. Sen, mikä on ihmiselle mahdotonta, tekee Jumala Kristuksen kautta: Jumalan rakkaus opitaan tuntemaan vain Kristuksessa, joka on kärsinyt ja kuollut vapauttaakseen ihmisen synnistä ja kuolemasta. Näin luterilaisessa jumalakuvassa korostuu Kristuksen sovitustyö, ja Jumalan armo Kristuksessa. (Virkkunen 1982, 131-144)

Luterilainen maailmankuva on haastateltavien uskonnollisen maailmankuvan perusrakenne, josta kunkin oma uskonnollinen maailmankuva eroaa jonkin verran. Ero on teleologiseen maailmankuvaan päin, sillä puhtaasti luterilainen maailmankuva olisi aikanamme kriisissä.

2.5.1 Luterilaisen maailmankuvan kriisi

Myös haastatteluissa on tullut esiin, että luterilainen maailmankuva ja tämän ajan kulttuuri eivät sovi kovin hyvin yhteen. Jotkut yleisen keskustelun osapuolet ovat jo aikoja sitten väittäneet, että kirkko on kriisissä, toiset taas, että kulttuuri on kriisissä.

Uskonnollinen traditio, vaikkapa luterilaisuus, perustuu tiettyyn maailmankuvaan, mikä on seurausta siitä, että ihminen uskonnollisessakin elämässään aina pyrkii mukautumaan todellisuuteen. Mekanistiset traditiot ovat koko uuden ajan olleet kirkoissa hallitsevina. Myös kulttuuri on uudella ajalla rakentunut mekanistisiin katsomuksiin. Kulttuurin kriisin yksi perussyistä lienee, että yleinen ajattelutapa on muuttumassa analyyttisestä synteettiseksi.

Uuden ajan specialisoituneiden osa-alueiden kulttuuria kannattaneet katsomukset ovat siis synteettisen ajattelutavan seurauksena menettäneet uskottavuutensa. Ne eivät anna enää oikeaa kuvaa todellisuudesta. Kirkollisella puolella vastaava kehitys on johtanut monien vieraantumiseen kristinuskosta. (Virkkunen 1982, 143-144)

Lutheinin sanat "ecclesia semper reformanda est" (seurakuntaa on aina uudistettava) pitävät paikkansa kaikkina aikoina. Uudistuminen tuntuu valitettavasti voivan tapahtua vain kriisien kautta. Virkkusen mukaan historiallinen tutkimus eri uskonnollisten traditioiden kehityksestä osoittaa, että uusi traditiotyyppi ei kehity evolutionistisesti vähittäisten muutosten kautta, vaan revolutionistisesti: voittamalla jyrkän ristiriidan edellisen tason katsomusten kanssa. Esimerkkinä kehityskulku: Vanhan Testamentin ankarat profeetat arvostelivat kansan primitiivistä uskonnollisuutta, ja synnyttivät mekanistisen uskontotradition, jota vastaan taistelllessaan Jeesus myöhemmin joutui sananmukaisesti ristille. Paavalille teleologisen uskonnon vakiinnuttaminen

(Uuden Testamentin paavalilaiset traditiot) merkitsi koko eliniän kestävästä taistelusta entiseen pitäytyvien katsomusten torjumiseksi. (Virkkunen 1982, 141-142)

Nykytilanteessa on tärkeää havaita, millaiseen todellisuuden tulkintaan Uuden Testamentin teleologiset katsomukset johtavat, ja miten tämä tulkinta eroaa kirkon piirissä aikaisemmin esitetyistä. Tämän näkemisestä riippuu, voiko kirkko uudistua sisäisesti; pääseekö vapautuksen evankeliumi kirkkojen julistuksessa esiin puhtaana ja täydessä voimassaan. Teleologisessa uskonnollisuudessa uskonelämän painopiste ei ole enää tiedossa, tunteissa, velvoituksessa tai näihin liittyvissä kokemuksissa, vaan usko elämänasenteena ylittää nämä kaikki: usko on luottamussuhde kolmiyhteiseen Jumalaan, joka ilmentää itsensä luomakunnassa. Toiviaisen ajatuksia uskon ulottuvuuksista seuraavaksi. (Virkkunen 1982, 144)

2.6 Miksi kannattaa uskoa

Olemassaoloon ja ihmisenä olemiseen ei riitä faktatieto ja sille rakentuva kehitys, joka on osittain ollut myös edistystä. Ihmiselle ei riitä tieto hänessä tapahtuvista fyysisistä, kemiallisista tai psyykkisistä reaktioista eikä edes näistä muodostettu kokonaiskuva, vaikka faktatiedolla onkin kieltämätön arvonsa. (Toiviainen 1995, 45)

Ihminen saattaa huomata, ettei hän hallitse sisintään. Ihmisenä elämisen problematiikasta nousee se tila, jossa nykyihminen etsii Jumalaa. Albert Schweizerin mukaan ihminen ei pidä olemistaan itsestään selvänä, vaan kokee sen selittämättömän salaperäiseksi. (Toiviainen 1995, 64)

Tarvitaan toista ulottuvuutta, joka myös on todellinen, ja tunnetaan ja tunnustetaan siitä huolimatta, että faktatieto ei tue sitä - usko. Monet meitä syvästi koskettavat tapahtumat, esimerkiksi syntymä, kuolema ja rakkaus koetaan aivan toisessa ulottuvuudessa kuin faktatieto. (Toiviainen 1995, 46)

Uskossa ei ole kysymys asioista vaan persoonista. Paul Tillichin mukaan uskonnon ymmärtäminen lähtee ihmisen olemuksen ymmärtämisestä: ihminen on kysyvä ja kommunikoiva. Kun ihminen kysyy elämän mieltä, se tulee esiin. Uskonto kutsuu ihmistä todella dialogiin Jumalan kanssa, autonomiseen ja täysivaltaiseen keskusteluun. (Toiviainen 1995, 64)

Ihmisenä oloon kuuluu myös sen ymmärtäminen, että ihmisen elämällä on jokin tarkoitus: hänen ehdollinen elämänsä viittaa ihmisen yli ja eteenpäin hänestä kohti jotain perimmältään ehdotonta - Jumalaa. Toiviaisen mukaan ihmisen pitäisi paitsi tietää rajansa, hänen kuuluu myös miettiä kaikkea olevaa, unelmoida siitä ja pyrkiä sitä kohti. Ihmisen kuuluu olla vapaa. Usko voi auttaa ihmistä vapauteen ja autonomisuuteen, koska Jumalan tahtoon perustuva omantunnonelämä

vapauttaa ihmisen toisten ihmisten usein vaihtelevasta pakko-ohjauksesta. Ken pelkää Jumalaa, hänen ei tarvitse pelätä ketään muuta, ja silloin hän löytää vapautensa. Lainomainen elämäntapa ei ole kristillisyyden mukaista. (Toiviainen 1995, 71, 76, 79-81) Myös Virkkusen teleologiseen uskon kehitysvaiheeseen kuuluu ihmisen toivo, että Jumala tulisi hänen tahdokseen, toisin sanoen ihminen eläisi Jumalan tahdon mukaan (Virkkunen 1975, 191).

Kun usko tekee ihmisen vapaaksi, ihminen on päässyt oikeaan, juuri hänelle ihmisenä tarkoitettuun yhteyteen. Augustinus on sanonut, että Jumala on luonut ihmisen yhteyteensä, ja että ihminen on rauhaton, kunnes hän löytää siihen yhteyteen.

Kristillisen uskon käsitys pahasta ja ihmisen vapauden lähtökohdista auttaa myös ihmistä ymmärtämään itseään syvemmin. Ihmisen vapauden lähtökohta on, että hän on persoona, järjellinen olento, ja sellaisena tekijä, joka määrää itse tekemisistään ja niistä myös itse vastaa. Usko on älyllisesti vastuullinen ja moraalisesti velvoittava ratkaisu. Kristillisen uskon käsitystä pahasta kuvaa syntiinlankeemuskertomus, joka kuvaa ihmisen tavallista pyrkimystä olla ottamatta itse vastuuta ja sen vastuun työntämistä muualle. Niin ei kuitenkaan voida tehdä, pahaa ei voi panna toisten niskoille, mekanismit eivät ole syyllisiä. Ihmisellä on myös luontainen taipumus pahaan, perisynti. Pahasta ei kukaan eikä mikään voi vapautua. Näin käsitys pahasta muodostuu realistiseksi, ja ihmisen moraalinen ja eettinen pyrkimys hyvään tulee tärkeäksi. (Toiviainen 1995, 106, 141-143)

Toiviaisen mukaan uskon vaikeuksien ja sen kriisin taustana on se fakta, että monet uskon perusasetteet ovat tulleet meille vieraita. Kunnioitus tai ainakin sen luontevat esiintymismuodot ovat häviämässä, eroa nöyryyden ja nöyristelyn välillä on vaikea havaita. Nykyihminen tuntee ehkä vain harvoin todellista luottamusta toista kohtaan, ja kokonaisvaltaisen antautumisen on ohentanut ja syrjäyttänyt lyhytjänteisten kokemusten etsiminen ja tyydytyksen hakeminen niistä. Ja kun jo kärsimyksen ongelmaa on vaikea ratkaista - jo Jeesuksen risti viittaa siihen, että Jumala ei ole ongelmaton, valju, kiltti setä - se torjutaan, jolloin jumalakuvasta katoaa dramatiikka. Raamattu ei kuitenkaan ihannoiki kärsimystä, vaan antaa tilaa ihmisen valitukselle, jopa tekee sen oikeutetuksi. "Nyt tietoni on vielä vajavaista" ; näkökohdat, joita uskon puolesta esitetään, eivät käy loogisesta varmuudesta. (Toiviainen 1995, 41, 106, 108; 1. Kor. 13:12)

2.7 Mitä usko on

Raamattu opastaa, että kysessä ei ole "uskon, että...", vaan "uskon sinua". Ei ole kysymys uskomisesta joihinkin asioihin, vaan "sinuun", henkilöön. Kyse on tietynlaisesta perusuottamuksesta, luottamisesta toisen persoonaan. Uskossa otetaan vastaan toisen todistus, koska luotetaan tuohon toiseen. Jo Aristoteles sanoi, että ken tahtoo oppia, sen on uskottava.

Opettajan, johon luotamme, annamme opastaa itseämme, jotta ymmärtäisimme, ja voisimme sitten itsekkin ajatella eteenpäin. Usko lähtee siis perusluottamuksesta. Tätä ei pidä käsittää hylättäväksi auktoriteettiuskoksi. (Toiviainen 1995, 83, 85, 87)

Vaikka ajattelumme ja elämämme viimeiset edellytykset eivät yleensä ole todistettavissa ja edellyttävät aina jonkinlaista uskoa, ei usko silti torju loogista harkintaa tai ole ajattelun vastakohta tai tarkoitettu syrjäyttämään sitä. Uskoon tulee kunkin ihmisen edellytysten puitteissa sisältyä miettimistä, "teologista työskentelyä pelastuksemme salaisuuden äärellä". "Uskon sinuun" jälkeen tulee sitten se "uskon, että...", ja näiden pitäisi olla tasapainossa keskenään. Siis uskon sisällön, opin, pitäisi olla tasapainossa persoonallisen aktin kanssa, ettei ajauduta hurmahenkisyyteen takeena vain oma uskonvarmuus, tai oppikysymyksiä painottaen alettaisiin syrjiä toisinajattelijoita ja väittää, etteivät he ole kristittyjä. (Toiviainen 1995, 60, 85)

Vaikka uskon sisältö on tärkeä, Toiviainen kuvaa kristinuskoa tienä. Usko tienä -ajattelu yhtenee myös Virkkusen ajatteluun, että ihminen on uskonnollisesti kehittyvä eliö. Toiviaisen mukaan kristillinen usko ymmärtää totuuden tieksi, josta on tullut ihmisen kuljettava, hänen omansa. Totuus pelkkänä tietona jää vaille voimaa, joka tulee sitoutumisesta, kun ihminen lähtee kulkemaan uskon tietä. Myös Virkkunen pitää tärkeänä "jumalasuhteen päivittämistä", uskoon sitoutumista, sillä jos ei sitouduta, uskonnollinen kehitys pysähtyy, ja Jumalalle ei ole enää sijaa maailmankuvassa. (Toiviainen 1995, 69)

Jokainen haastateltavista on todellakin kulkenut oman tiensä ja muodostanut oman uskonkäsityksensä, ja painotukset poikkeavat toisistaan. Siksi uskosta pitää ja saa puhua. Voimme oppia toisiltamme, uskosta puhumisen ei tarvitse olla liian henkilökohtaista, tungettelevaa tai pahennusta herättävää. (Toiviainen 1995, 76)

Raamatusta ei määritellä käsitettä "usko", mikä viittaa siihen, että usko on Raamatusta akti, tapahtuma, ei määriteltävä ja abstrakti asia. Ainoa jonkinlainen määritelmä on Uuden Testamentin kohdassa Hepr. 11:1 : "Usko on sen todellisuutta, mitä toivotaan, sen näkemistä, mitä ei nähdä." Siinä kuvataan uskon luonnetta ja vaikutuksia. Määritelmän mukaisessa maailmankuvassa onkin kaksi todellisuutta: nykyinen ja tuleva, sekä kaksi maailmaa: tämä näkyvä ja Jumalan näkymätön maailma. Usko on toivoa; suuntautumista eteenpäin tulevaisuuteen, jossa pelastus on, vaikka sitä ei nyt nähdäkään. Uskolla tarkoitetaan, että olemme vakuuttuneita siitä, mitä toivomme, ja varmoja siitä, mitä emme näe. Raamatusta uskon tapahtumallista luonnetta kuvaa esimerkiksi Aabrahamin lähtö maasta "Herran käskyn mukaan", jolloin Jumala lupasi hänelle siunauksensa. Aabraham luotti Jumalaan ja hänen lupauksiinsa. (Toiviainen 1995, 85-86)

Uskon pääsisältö olisi tässä: kun uskomme Jeesukseen, jonka Jumala herätti kuolleista, uskomme

silloin Jumalaan, joka tekee kuolleet eläviksi. Usko Kristukseen merkitsee myös sitä, että uskomme hänen ottaneen meidät pois synnin ja kuoleman herruudesta, ja siirtäneen meidät vanhurskauden ja elämän uuteen aikakauteen. Siksi usko merkitsee kääntymistä pois totutusta katsomus- ja toimintatavasta kohti toisenlaista elämäntyyliä. (Toiviainen 1995, 89)

Usko on siis tie, jolla kuljetaan. Tiellä kuljetaan eteenpäin, suuntaudutaan tulevaisuuteen. Usko on päämäärän edeltä vastaanottamista ja myös elämistä sen mukaan. Niin voi tehdä, koska saa luottaa Jumalan lupauksiin. (Toiviainen 1995, 90)

Usko tienä edellyttää ihmisen myönteistä vastausta Jumalan puhutteluun. Usko on avautumista sanalle. "Usko syntyy kuulemisesta, mutta kuulemisen synnyttää Kristuksen sana" (Room 10:17). Samalla usko on armosta ja Kristuksesta osalliseksi pääsemistä ja Kristuksen seurassa olemista. Kristityn tulee muistaa, että lopulta uskottavaa on vain rakkaus. Uskoa voidaan verrata kahden ihmisen kohtaamiseen, jossa toinen osoittaa toiselle välittömän ja täyden luottamuksen. (Toiviainen 1995, 91, 96)

Toisin kuin Virkkunen, Toiviainen ei pidä myyttistä ajattelua uskonnollisen keskenkasvuisuuden merkinä. "Myytin kuvat ja symbolit eivät välttämättä ole lapsellisia kuvitelmia, vaan todellisuuden tulkintaa. Ne tekevät oikeutta ihmiskunnan, kansojen ja yksilöiden moninaisille kokemuksille ja tulkitsevat niitä ymmärrettävällä tavalla." Läpielämisen näkökulman on todettu olevan myyttisen ilmaisun tärkeä avain. (Toiviainen 1995, 139; Virkkunen 1975, 33)

Uskon sisältöön kuuluu myös eskatologia eli oppi historian täyttymyksestä, viimeisistä tapahtumista ja kristillisestä toivosta. Profeetta Jesajan eskatologiassa on kyse sellaisesta tulevaisuusvisiosta, jossa historia on avoin. Profeettallisessa tulevaisuudentoivossa on sijaa ratkaisulle ja parannukselle. Missä suostutaan uskossa seuraamaan Jumalan tahtoa, siellä Hänen herruutensa historiassa on alkanut. Ikuisuus ei ole ajan vastakohta, vaan matka sitä kohti alkaa jo nyt. Pelastushistorian jatko ja täyttymys Kristuksessa ovat Uuden Testamentin mukaan sekä tapahtuneet että jatkuvasti vaikuttavat. (Toiviainen 1995, 133, 137)

Tämä on yhtenevää Virkkusen teleologisen uskonnollisen maailmankuvan kanssa. Kuin myös se, että Toiviaisen mukaan Raamatussa kuvattu tulevaisuus ei ole vain kehitystä ja täyttymystä, vaan siihen kuuluu myös tuomio. Virkkusenkin mielestä "uskonnollinen kehitystaso" nousee/vaihtuu kriisien kautta. (Toiviainen 1995, 136; Virkkunen 1982, 142)

2.8 Uskon yhteisöllisyys

Usko ei ole yksityisasia, eikä yksilö sen keskeisin tekijä, vaan yhteisö. Yhteisöllisyys kysyy

säilyäkseen sitoutumista. Rohkea tulevaisuuteen suuntautunut asenne auttaa yhteisöllisyyden ja yhteisyyden kokemista. Pyhä Henki johtaa evankeliumin lupauksen mukaan jatkuvasti Jumalan kansaa tuntemaan kaiken totuuden. Kirkko on luonteeltaan mystinen armon- ja elämänyhteisö, dynaaminen Herramme asiainhoitaja. (Toiviainen 1995, 129)

2.9 Uskon harjoituksesta

Yksinään ilman tekoja usko on kuollut. Raamattu puhuu hedelmistä, joita usko tuottaa. Usko on siten enemmän kuin elämäkatsomus tai muu ajattelutapa. Me olemme Paavalin mukaan Jumalan työtovereita, vastuullisina persoonina toimijoita. Tämä vakaumus on luonteeltaan eksistenttinen, siihen ei voi yhtyä pelkästään sivustaseuraajana. Raamatun totuuskäsitykseen kuuluu, että totuutta ei vain ajatella ja sillä teoretisoida, vaan että se tehdään (Joh. 3:21, 1. Joh. 1:5-7, 2:3-6, Jaak. 2:14-26). Uskon on tultava käytännölliseksi, jotta se voisi saavuttaa todellisuuden ja vaikuttaa siihen. Usko ei kuitenkaan ole suoritus, jota ihminen tarjoaa Jumalalle. (Toiviainen 1995, 89, 91, 106-107)

Yleinen totuuskäsitys on muuttunut antiikin ja keskiajan "olemassaoleva on totta" -käsityksestä tai valistuksen "tosiasia, fakta on totta" -käsityksestä raamatullisempaan suuntaan. Nyt kysytään totuuden tulevaisuusmerkitystä. Totuudenetsijän ei tule vain todeta tosiasioita vaan vaikuttaa niihin. Totta ei ole olemisen totuus eikä tosiasioidenkaan, vaan maailman muuttaminen, uuden muodon antaminen sille siten, että epäkohdat korjataan. Totta on se, mikä on sekä tehtävissä että tehtävä. Tällä on yhteys myös Virkkusen jumalakuvan vahvaan dynaamisuuteen. (Toiviainen 1995, 144)

Uskon harjoitukseen kuuluu totenapitäminen: pidämme totena, että Jumala on, että maan päällä on elänyt historiallinen henkilö Jeesus Nasaretilainen, jonka asema suhteessa Jumalaan oli ainutlaatuinen, ja että hänen työnsä jatkuu tänään hänen kirkossaan Pyhän Hengen työnä. Usko on yhteyttä elävään Herraan, tuntumaa ja kosketusta, elämistä Kristuksen seurassa. Huomaamme kuuluvamme Jumalan perheeseen, samaan kansaan kuin pyhät. Kristuksen kohtaaminen on konkreettista: ehtoollispöydässä hän ottaa ihmisen vastaan. Hänet voi löytää seurakunnasta ja siellä kirkosta, missä häntä julistetaan. Kasteessa Kristus kutsuu ihmisen omakseen nimeltä mainiten. Usko on siis myös hyvin konkreettinen asia. (Toiviainen 1995, 148-151)

Usko Jumalaan merkitsee, että hän on elämässämme läsnä, jäsentää sitä ja antaa sille teemoja. Hänestä lähtevä vaikutus määrää elämäämme ja sen historiaa (vertaa Virkkunen: Jumalan tahto ohjaavana tekijänä). Jos uskovalta puuttuu kuuliaisuus Jumalan tahdolle, hänen uskonsa ei silloin ole vienyt häntä elävään yhteyteen Jumalan kanssa. Vaikka usko ei olekaan kokoelma mielipiteitä, alkaessamme luottaa Kristukseen myös asiat avautuvat. Uskon konkreettisuus tulee esiin myös

siinä, että siitä tehdään ja tuleekin tehdä jokapäiväistä elämää koskevia johtopäätöksiä, kuten haastateltavat ovat tehneetkin. Kristuksen kohtaamisen konkreettisuudessa uskoon kuuluu kosketus ja yhteys Häneen, ei vain Hänen olemassaolonsa pitäminen totena. (Toiviainen 1995, 149-151)

Uskonelämän hoitamisessa on kysymys siitä, että järjestää itsensä sinne, missä Jumala jakaa lahjojaan. On asetuttava sanan ja sakramenttien ulottuville. Ei kukaan voi julistaa evankeliumia itselleen, vaan se on aina toisen tehtävä. Sillä ihminen on Jumalan edessä kuin tyhjä astia. Mitä syvemmltä Jumala on saanut ihmistä hoitaa, sitä syvemmin ihminen ymmärtää pelastuksen asiassa täydellisen avuttomuutensa Jumalan edessä. Ihmisen on turvallista huomata, ettei ole uskon tiellä yksin. Toisten seura rohkaisee elämään kristittyinä. Yhteys Kristukseen on lahjaa, armoa. Kun kaikki on lahjaa ylhäältä, on vain mentävä ottamaan se vastaan. Näistä syistä ei ole olemassa uskoa vailla uskonyhteyttä, eikä kristillistä uskoa ilman kirkkoa. Siksi jäsennytään uskonyhteisöön ja seurakuntaan, ja tunnustetaan uskoa sen kanssa. Tavoitteena on kasvaa rakkaudessa, jossa apostolin mukaan tuli yltää "yhä parmpaan ymmärrykseen ja harkintaan" (Fil. 1:9). (Toiviainen 1995, 151)

Kun uskonyhteydessä opimme toisiltamme ja avaudumme sanalle, avautuvat "kaanaankielen" käsitteekin varmaan siinä samalla syvemmin. Näin yhteisöllisyys auttaa uskonnollista kasvua, mahdollistaa ehkä myös Virkkusen kuvaamaa uskonnollista kehitystä.

2.10 Rukouksesta

Koska usko ei ole vain Jumalan kerrallista kohtaamista, vaan jatkuvaa elämää hänen yhteydessään, dialogi Jumalan kanssa, rukous, on tärkeää. Rukous hoitaa uskonelämäämme. Rukous on sielun hengitystä, henkilökohtaista ja siinä on oltava vapautta. Rukous on yhtaikaa rohkeinta ja nöyrintä, mihin ihminen voi ryhtyä. Oman tietoisien rukouksemme lakatessa rukous meissä ja meidän puolestamme ei kuitenkaan lakkaa. Raamatun mukaan ylösnoussut Kristus itse rukoilee puolestamme. Myös Pyhä Henki meissä rukoilee ja "auttaa meitä, jotka olemme heikkoja". Emmehän tiedä, miten meidän tulisi rukoilla, että rukoilisimme oikein. Henki itse kuitenkin puhuu meidän puolestamme "sanattomin huokauksin" (Room. 8:26). (Toiviainen 1995, 153)

2.11 Selitys teoreettisen taustan laajennukseen usko-käsitteen osalta

Haastatteluissa tuli esiin sellaisia näkökulmia uskoon, jotka olivat minulle aivan uusia ja ennen kokemattomia. Olin luottanut Virkkusen näkemyksiin, koska ne vastasivat moniin kysymyksiin, joita olin aiheen ympärillä mielessäni elätellyt. Kuitenkaan Virkkunen ei mielestäni riittänyt

ainoaksi lähteeksi uskonnollisen maailmankuvan osalta. Virkkunen sanoo itsekin jättäneensä uskonnollisen maailmankuvan sisällöt toisarvoiseen asemaan (Virkkunen 1975, 21). Jos olisin tyytynyt samaan ratkaisuun, se ei olisi tehnyt oikeutta haastatteluvastausten rikkaudelle.

Minun täytyi löytää haastatteluissa esiintulleille asioille edes jonkinlaiset työnimet, ja Virkkusen materiaalista pelkästään en niitä löytänyt, tai sitten en vain kyennyt niitä hahmottamaan. Teologian tohtori Toiviainen sen sijaan vieläpä kuvailee ymmärrettävästi näitä asioita niiden nimeämisen lisäksi. Jos olisin jättäytynyt vain Virkkusen näkemysten varaan, tutkimuksesta olisi jäänyt pois kallisarvoisia asioita, koska en olisi kyennyt suhteuttamaan niitä mihinkään ja siten en olisi ymmärtänyt ja käyttänyt niitä.

Toiviaisen mukaan usko on persoonien välistä luottamusta ja ilmenee kohtaamisena ja keskusteluna. Nämä näkökulmat tulivat esiin Leppilammen haastattelussa. Virkkunen keskittyy uskoon siten, että kyse on pääasiassa asioista ja oppisisällöistä.

Toiviaisen mukaan uskoon kuuluu yhteisöllisyys. Tämän kokivat haastatelluista tärkeäksi Leppilampi, Ruuttunen sekä Tikka. Virkkunen pitää ainakin joissain yhteyksissä uskon yhteisöllisyyttä vain kielteisesti yksilön narsismia pönkittävänä (Virkkunen 1975, 78).

Toiviaisen mukaan uskolle on ominaista myyttisen ajattelun tärkeys, sekä mielikuvitus ja symboliikan taju. Nämä olivat tärkeitä myös Leppilammelle sekä Ruuttuselle. Virkkunen pitää myyttistä ajattelua primitiivisenä ja epäkypsänä (Virkkunen 1975, 33).

Toiviaisen mukaan usko on tie, prosessi ja tähän yhtyvät kaikki haastateltavat, vähättelemättä lapsenuskon osuutta uskonnollisen maailmankuvan säilyttämisessä. Virkkunen ei tuo lapsenuskon näkökulmaa ollenkaan esiin, ja pitää teleologista maailmankuvaa kehityksen huippuna ja tavoiteltavana. Omasta mielestäni lapsenusko on kuitenkin olennaista koko prosessin ajan uskon aktiivisuuden säilymisen kannalta. Tietty perusluottavainen ja kehittyvä lapsenkaltaisuus on myös Vapahtajamme sanojen mukaan ehtona taivaaseen pääsulle.

Virkkusen mielestä lapsenusko ei kuulu legalistiseen jumalakuvaan. Jos näin todella on, voimme miettiä, onko legalistinen uskonkäsitys, mekanistinen maailmankuva sekä analyttinen ajattelu umpikuja, kehityksen harhautuma, johon joudutaan, kun perusasia, lapsenusko - Virkkunen mukaan primitiivinen, maagissävyytteinen ja vähemmän tärkeä - ei ole kunnossa? Maailman käsittäminen mekanistisesti johtaa usein uskonelämän hiipumiseen, koska maailmassa ei ole enää tilaa ihmeitä tekeväälle Jumalalle. Samoin mekanistiseen kaikkivaltiuteen stagnoitunut jumalakuva ei enää löydä relevanssia teleologiseksi kehittyneestä maailmankuvasta ja synteettisestä ajattelusta. Mutta jos persoonallinen uskonsuhde Jumalaan säilyy koko prosessin ajan, päästään

mekanistisesta ja legalistisestakin käsityksestä eteenpäin.

Toiviaisen mukaan usko kuuluu omaan ulottuvuuteensa. Virkkunen asettaa sen samalle jatkumolle järjen ja tiedon kanssa. Ehkä tieteen vaatimukset niinsanotusta tieteellisyydestä ovat Virkkusen aikana olleet tiukemmat, siten, ettei pelkästään ilmiön tarkka kuvailu sen omilla ehdoilla ole riittänyt, vaan on vaadittu ilmiön selittämistä faktojen avulla.

Haastateltavat puhuvat luovuudesta, samoin kuin usko on Toiviaisen mukaan aktia, tapahtumista ja suuntautumista eteenpäin tulevaisuuteen. Usko elämänasenteena yhtenee kyllä Virkkusen teleologiseen maailmankuvaan ja Virkkunen myöntääkin tulevaisuuden avoimuuden, mutta hän ei niin korosta maailman epäkohtien korjaamisen ja muuttamisen tärkeyttä kuin Toiviainen. Siihen kyllä viittaa Virkkusen dynaaminen jumalakuva, mutta Virkkusen totuuskäsitys taitaa olla vähän staattinen toisin kuin Toiviaisen "totuus on tehtävä".

2.12 Lisää Virkkusen ja Toiviaisen käsitysten vertailua

Kohdassa "jumalakuvan asema maailmankuvassa (katso tämän tutkimuksen teoreettinen tausta) Virkkunenkin viimein selostaa erilaisten uskonnollisten maailmankuvien sisällöllisiä ominaisuuksia pelkän rakenteen sijasta - eritoten, jos näillä ominaisuuksilla on haitallisia vaikutuksia yksilön omakohtaiseen uskonnolliseen maailmankuvaan.

On nähtävissä, että turvallinen jumalakuva on hyvin tärkeä. Se on lapselle aktiivisen uskonelämän ehdoton perusta. Toiviainen kuvaa tätä perusuottamuksena Jumalaan, ja osoittaa, että jos se on kunnossa, uskonelämä ei pääse ajautumaan moraalilegalistiseen umpikujaan, vaan säilyy legalistisessakin kehitysvaiheessa uskonnollislegalistisena, ja muuttuu siitä melko vaivattomasti teleologiseksi.

Toiviaiseen viitaten voidaan pohtia, onko lapsen uskonnollinen ajattelu sittenkään niin primitiivistä kuin Virkkunen antaa ymmärtää. Virkkunen tosin mainitsee myös, että lapset ovat luontaisesti hyvin uskonnollisia. Vaikka Jumalaa ei voi suostutella toimimaan ihmisen tahdon mukaan, kuten Virkkusen kuvaama animistinen maailmakuva edellyttää, voi Jumalan kanssa silti kommunikoida, ja sillehän perusuottamus paljolti rakentuukin. Ehkäpä juuri perusuottamuksen rakentamisen taito on mitä suurinta uskonnollista lahjakkuutta, ja sitä taitoa vaaditaan lapsen lisäksi myös vanhemmilta.

Jos Toiviaista analysoisi Virkkusen teorialla, voisi todeta, että hänen ajattelutapansa on synteettinen, ja maailmankuvakin jo kehittynyt teleologiseksi, mutta jumalakuvassa on vielä jäljellä piirteitä legalismista sekä animismista. Toiviaisen Jumalan yksi ominaisuus on

tuomitsevuus, tai Jumala on osin käsittämätön.

En tiedä, mikä pidättelee Toiviaista siirtymästä täysin dynaamiseen jumalakuvaan, ehkä sama, mikä niin monia hänen evankelis-luterilaisia työtovereitaan: luottaminen Jumalan ehdottomaan kaikkivaltiuteen. Teleologinen maailmankuva ei kuitenkaan sisällä ajatusta Jumalan ehdottomasta kaikkivaltiudesta. "Sokea kausaliteetti", joka pistää asiat tapahtumaan, ei välttämättä ole Jumalan vaikutusta, sillä Jumalan vaikutus toteutuu prosessin ohjaavissa tekijöissä.

Pari vuotta sitten Antti Kylliäinen miltei erotettiin papinvirasta hänen tuotuaan julki vastaavia ajatuksia Jumalan ei-kaikkivaltiudesta. Kylliäinen totesi, kuten Toiviainenkin toteaa, että paha on ihmisen vastuulla, ja puhui - kaikei joidenkin moraalislegalistien suureksi närkästykseksi - samalla Jumalan äärimmäisen suuresta armahtavaisuudesta, siitä, että kaikki pääsevät taivaaseen. Virkkunenkin toteaa, että siirtyminen uskonnollisen maailmankuvan kehityksessä tasolta toiselle tapahtuu kriisien kautta, ja Kylliäinen oli kyllä ilmeinen kriisin sijaiskärsijä kirkkomme vaihtaessa jumalakuvaansa legalistisesta dynaamiseksi. Toivottavasti tänä sijaiskärsimys riittäisi Toiviaisellekin lampun syttymiseksi!

Yhteistä Virkkusen ja Toiviaisen ajattelussa on pahan ongelma ja ihmisen vastuullisuus siinä, eskatologia sekä Jumalan rakkaus, dynaamisuus ja armo. Myös toivo, missä on tilaa parannukselle ja Jumalan työtoveriudelle.

Virkkunen käsittelee uskonnollista maailmankuvaa lähestulkoon pelkästään ajattelun avulla. Toiviainen yhdistää siihen muitakin elämänalueita, muunmuassa luottamuksen tunteen. Toiviaisen uskonkäsitystä voisi kuvata aistilliseksi uskoksi. Hänelle konkreettinen toiminta uskonelämän hoidossa on korostuneen tärkeää ja aistit: kuuleminen (Sanan), nauttiminen (ehtoollinen + toisten seura), sekä luottamuksen tunteminen pyhään kolmiyhteiseen Jumalaan ja konkreettinen toiminta yhteiseksi hyväksi.

Toiviainen käsittelee enemmän uskon sisältöjä kuin Virkkunen, ja täydentää sopivasti aukkokohdat Virkkusen teleologisessa uskonnollisuudessa. Vasta siinä, ja vähän myös jo uskonnollislegalistisessa vaiheessa käsitys uskosta luottamuksena Jumalan hyvyyteen pääsee oikeuksiinsa - usko nimenomaan elävänä uskona elävään Jumalaan.

Virkkunen on kuitenkin jotenkin jumiutunut teleologiseen vaiheeseen suostumatta "hallittuun regressioon", vihaa moraalislegalisteja ja pitää myyttistä ajattelua primitiivisenä. Toiviainen sen sijaan osoittaa hengellistä joustavuutta, hän kykenee näkemään kaikki vaiheet olennaisina ja arvokkaina myös täysikasvuisella, ja liikkuu vaivattomasti eri tasoilla ja tasolta toiselle. Hän näkee moralismissa sen elämää tukevan piirteen ja ymmärtää myyttiset tarinat ajattomiksi sekä niiden

tärkeyden ne kokeneelle. Eli Toiviainen tietyllä tavalla ylittääkin Virkkusen ajattelun, vaikkei niin selkeästi ole päässytäkään teleologiseen uskonnolliseen maailmankuvaan kuin Virkkunen.

Mutta viimeistellessään teoriaansa Virkkunen oli jo kuoleman kielissä; tytär viimeisteli kirjan vuonna 1982. Ehkä siinä vaiheessa Virkkuselle riitti jo käsitemaailman kirkkaus ja pelkkä ajatuksissa eläminen. Toiviainen sen sijaan elää ja kaiketi voi hyvin vieläkin, ja tarvitsee kaiketi yhä konkreettisia uskonnollisia virikkeitä, pelkät käsitteet ja ajattelu ei häntä tyydytä! Teoreetikoillakin on persoonalliset painotuksensa.

3. HAASTATTELUJEN TULOKSET

3.1 Anne Kauppi

Anne Kauppi on syntynyt 25.11. 1962 Helsingissä. Hän on pianisti. Hän on ollut Meri Louhoksen, Ania Dorfmanin ja György Sándorin oppilaana. Juilliard Schoolin diplomoin hän on suorittanut 1984. Hän on konsertoinut 17-vuotiaasta, ja on esiintynyt myös Yhdysvalloissa. (Otavan musiikkitieto 1997, 182)

3.1.1 *Kotitausta*

Anne Kaupin kotitausta ei ole uskonnollinen. Hänet vietiin kyllä 4-vuotiaana pyhäkouluun. Jo ennen kymmentä ikävuotta lapsenusko katosi, ja Kauppi alkoi etsiä Jumalaa älyllisesti. Murrosiässä tuli seinä eteen niissä etsinnöissä. Sitten Kauppi etsi Jumalaa sisältään omista kokemuksista noin 10 vuoden ajan. Sen jälkeen hän viimein kolmen vuoden ajan tutustui Raamattuun ja tyytyi sen auktoriteettiin.

3.1.2 *Usko*

Kauppi sanoo kamppailevansa, että sisäinen alistuisi Jumalan Sanan ohjattavaksi. Kaupin mukaan taiteilijan ei ole helppo uskoa Jumalaan Jumalan Sanan välityksellä, koska usko Jumalaan on hengellistä, ja taiteilijan työ on sielullista. Taiteilijan työ on vaalia ja tuoda esiin tunteita ja elämyksiä, joka on leikkiä ja huvitusta, kun taas hengellinen usko Jumalan Sanaan on Kaupin mukaan kuolemanvakava asia! Jumala ilmentää itsensä Sanassaan, ja se on absoluuttinen totuus, vaikka jokainen kokee sen eri tavalla. Jumalan Sana on auktoriteetti. Vaikka ihmisestä tuntuisi miltä, Jumala silti rakastaa häntä, ja on lunastanut hänet Jeesuksessa.

Kauppi kertoo Jeesuksen ilmestyneen hänelle kerran, kun hän oli todella suuressa sielunhädässä ja epätoivossa, ja kävi ehtoollisella. Kaupin mukaan Jeesuksen ei tarvitsisi ilmestyä ihmisille, mutta hänen kohdallaan se oli kai sillä hetkellä välttämätöntä, hän ei olisi ehkä muuten tullut uskoon.

Kauppi vastustaa karismaattisuutta ja hurmahenkisyyttä juuri sillä perusteella, että sielullisuus kuuluu taiteeseen, ei uskontoon. Usko on Kaupille Jumalan teko, Jumalan lahja ja hengellinen asia. Kokemukset ovat sielullisia, ja niitä ei pidä sekoittaa uskontoon.

Kauppi sanoo uskovansa "lapsenomaisen simppeleksi", että Jeesus on kuollut hänen puolestaan, ja että Jumala rakastaa häntä, ja hän pelastuu. Kauppi korostaa, että sydämen uskolla pelastutaan, ja että lapsenomaiset löytävät tien. Tosin kaikkea ei voi tietää, osa jää salaisuudeksi. Kaupin mielestä

sen on myös jäätävä salaisuudeksi, muuten menettää jujun. Näin on Kaupin mielestä myös, jos aletaan tutkia, mitä musiikki on. Tietty tietämättömyys täytyy olla: on asioita, joita ihminen ei koskaan tajua, vain Jumala tajuaa ne. Raamatun mukaan hän antaa meidän tietää ne sitten taivaassa.

3.1.3 Uskon vaikutus muusikon työhön

Kauppi siteeraa Bachin määritelmää musiikista: musiikki on Jumalan kunniaksi ja mielen huolettomaksi huvitukseksi. Jumala on antanut meille taiteen sitä varten, että saisimme kokea elämyksiä. Musiikki on sielullista kokemusta ja niinkuin leikkiä. Taide ja musiikki kuuluvat tähän synnin alaiseen maailmaan: kaikki, mitä Kauppi soittaa ja kokee musiikissa, on syntiä. Jumalan Sanan mukaan hän saa kuitenkin tämän synnin anteeksi, ja niinpä hän uskoo sen anteeksi ja ihan vapaasti leikkiä sillä. Silloin kun Kauppi ei ollut uskossa, hän pyrki itse Jumalaksi ja eli tyyliin "mitä suuremman kokemuksen saan, sitä lähempänä olen Jumalaa". Nyt tuo kaikki on muuttunut: Kauppi tuntee olevansa vain pieni ihminen suuren Jumalan alaisuudessa. Ainoa, mitä Kauppi nyt tuntee voivansa tehdä, on palvella, vaikkakin se palvelu on aina epätäydellistä.

Uskoontulon myötä Kaupin esittämissä sävellyksissä ei ole tullut muutoksia, mutta tietty rauhoittuminen esittämisessä on tapahtumassa. Se, ettei tarvitse tuoda itseään ensisijaisesti esiin, on vapauttanut Kaupin keskittymään ensisijaisesti esitettävään sävellykseen.

Uskoontulo on vaikuttanut Kaupilla eniten käytännön asioihin. Hän on myös oppinut olemaan oma itsensä, kunnianhimoinen ja itsekäs ihminen. Hän on tajunnut, ettei Jumala vaadi häneltä mitään. Jumalaa ei tarvitse auttaa, saamme vain ottaa vastaan.

Vasta uskoontulon myötä Kauppi on alkanut tekemään itsensä eteen asioita. Hän on alkanut hakea esiintymistilaisuuksia, on yrittänyt pitää kunnostaan huolta, on alkanut arvostaa ruumistaan ja on syönyt hyvin. Hän on myös alkanut päästä selvyYTEEN omien henkilökohtaisten ongelmiansa kanssa, ja sanoo päässeensä tekemisiin todella musiikin kanssa vasta uskoontulon jälkeen.

Kaupin periaate on, että sydäimestä soitetaan ja rakkautta ilmaistaan musiikin kautta. Uskossa elämisen myötä hän on löytänyt muitakin samoin ajattelevia henkilöitä ja muusikoita.

Uskoontulon myötä Kauppi ei myöskään suostu mielistelemään ihmisiä, jotka ovat kohdelleet häntä huonosti. Siksi hän on menettänyt muutamia työtilaisuuksia tai tilaisuuksia kasvattaa mainettaan, mutta se ei tunnu häntä sanottavasti huolettavan.

Uskonvakaumus vaikuttaa siihen, että Kauppi ei ole löytänyt kamarimusiikillisia soittokavereita.

Esimerkiksi hän yritti olla duo Pyry Mikkolan kanssa, mutta se kaatui siihen, etteivät he tulleet toimeen keskenään, mikä saattoi johtua siitä, että Pyry Mikkola ei ollut uskossa.

Yleisön kanssa Kauppi kuitenkin tulee hyvin toimeen, ja hän on saanut hyviä arvosteluja. Usko vaikuttaa kuitenkin lavakäyttäytymiseen: Kauppi esittää ehkä liian vaatimatonta, eikä uskalla käyttää seksuaalisuuttaan valtansa pönkittämiseen. Kaupin mielestä juuri Jumalan armoa tarvitaan siihen, ettei ajaudu maailman viettelyksiin: huumeiden käyttöön ja vapaaseen seksiin.

Kauppi toteaa, että Jumalan Sanaan uskomisen Raamattua lukemalla vaatii tietyn nöyryyden ja rauhan. Samoin on suhteessa säveltäjään teosten esittämisessä: Kauppi lukee rauhallisesti nuoteista, mitä säveltäjä on kirjoittanut, eikä lisää siihen mitään eikä vähennä siitä mitään, kuten ei Raamatustakaan. Ennen uskoontuloa Kauppi oli täynnä omaa tunnettaan eikä lukenut nuotteja kovin tarkasti, mikä vaikutti siten, ettei hän kyennyt tuona aikana soittamaan mitään älyllisesti monimutkaista. Nyt tunne on hieman alistetummassa asemassa.

Kauppi karttaa hurmahenkisyyttä siinä määrin, että hän torjuu esiintymispyynnöt hurmahenkisiksi luokittelemiinsa tilaisuuksiin. Kauppi toivoo, että hän voisi saada "normaalin" pianistin uran, niin että hän siinä samalla "huomaamatta" evankelioisi ja puhuisi Jeesuksesta ja evankeliumista. "Huomaamatta" tarkoittaa sitä, että ihmiset näkevät Kaupin olevan ihan normaali ihminen, joka soittaa pianoa ja yrittää parhaansa, ja samalla uskoo Jeesukseen, eli usko Jeesukseen ei sulje muuta pois, ja siitä ei tarvitse tehdä numeroa. Toki takahuoneeseen tulevien ihmisten kanssa syntyy keskusteluja, ja konserin järjestäjien kanssa tulee pitkiä keskusteluja yleensä konsertin jälkeen. Kaupin mukaan joka paikassa tulee puhuttua uskosta ihan huomaamatta, muusikontyön ohella. Usko leviää hänen kauttaan.

Kauppi sanoo huomanneensa Jumalan johdattavan hänet sellaisten ihmisten luo, joille hänen pitää vain yksinkertaisesti kertoa Jeesuksesta - sen varjolla, että hän menee soittamaan sinne konsertin. Joka paikkakunnalta tulee Kaupin mielestä ainakin joku ihminen, jonka kanssa selvästi kokee, että heidän oli tarkoitus tavata ja puhua keskenään: pyhien yhteyttä. Tai sitten tulee yhteyttä johonkuhun, joka ei usko ollenkaan; sitten jutellaan ja tämä joku ehkä tulee uskoon, mutta se ei ole kenenkään saarnaajan vallassa.

Myös Kauppi rukoilee työnsä puolesta. Hän rukoilee pitkän aikaa ennen jokaista konserttia, että Jeesus olisi läsnä, ja että Jeesuksen kunnia näkyisi konsertissa, ja että Jumalan rakkaus ja koko evankeliumi jotenkin tulisi sen hänen konserttinsa kautta niinkuin ilmi. Kauppi ei rukoile välttämättä että "minä onnistun", vaan että Jeesus olisi hänen kanssaan, että Pyhä Henki olisi siinä, ja Jumalan armo ja siunaus olisivat konsertissa mukana. Kaupin suurin toive on, että ihmiset saisivat hänen konserttinsa välityksellä Jumalalta ja Jeesukselta jotain hyvää. Kauppi toteaa, ettei

voi varsinaisesti palvella Jumalaa, mutta voi olla välikappaleena, kun Jumala jakaa ihmisille rakkauttaan, rauhaansa ja iloaan. Musiikki on suuri lahja.

Kauppi rukoilee jatkuvasti myös soittaessaan. Kun kappaleessa tulee kliimaksi, Kauppi kokee sen Jeesuksen ristinkuolemana: kuinka Jeesuksen sydän halkeaa rakkaudesta, ja Jeesus voittaa synnin rakkaudella. Soittaminen on Kaupin mukaan myös pahan kuvaamista sekä oman tuskan kuvaamista, ihmisen synnin sekä ihmisen sielun todellisuuden kuvaamista sen lisäksi, että se on silkkaa musiikkia tietysti myös. Kauppi miettii, että jos ihminen ei eläisi erossa Jumalasta, ihminen ei ehkä tarvitsisi musiikkia. Musiikki on ikäänkuin silta tästä olotilasta ulos. Kauppi kokee musiikin usein myös synnintunnustuksena.

Kuten Tikka, Kauppikin korostaa älyn käytön ja ajattelun tärkeyttä musiikissa, ja nimenomaan kristinuskon vapauttanut hänet ajattelemaan. Ennen uskoontuloa uskoessaan okkultistiseen maailmankatsomukseen Kauppi oli vähätellyt älyn käyttöä. Tämä kuului myös soitosta. Kaupilta kului aiemmin valtava määrä energiaa siihen, että hän yritti löytää Jumalaa älyllisesti. Nyt kun Jumala on ilmoitettu hänelle Raamatussa, äly ja ajattelu on vapautunut muusikontyöhön, harjoitteluun ja kappaleiden analysointiin sekä arkielämän ajatuksiin.

Jeesus on Kaupille paitsi Vapahtaja ja vapauttaja, myös eheyttäjä. Jumalan rakkaus eheyttää ihmisen niin, että hänestä tulee yksi kokonaisuus, yksi minä, yksi henki, yhtenäinen henki, ja tämän Kauppi on kokenut. "Aikasemmin mul oli niinku tunne oli tuolla ja ruumis oli täällä ja ajatukset oli tuolla ja sit minä oli mun jossain neljännessä paikassa, että kaikki oli niinku hajalla, ja mun piti ruumista niinku jollain ihme tietosilla systeemeillä hallita ja tiedostaa tunteita (–). Nyt se on niinku paljon enemmän yks paketti. Toki mä osaisin jaotella ne eri osiin, mut nyt mä oon enemmän yks paketti. Ett mä oon palannu niinku siihen semmoseen lapsen tyyliin, että lapsi soittaa." Kaupin mielestä on tärkeää, että ihminen pystyy kokonaisena minänä kohtaamaan tuskan ja ilon, kaikki syvimmätkin syöverit ja korkeimmatkin huiput ehyenä, yhtenä ihmisenä. Jeesus ei koskaan vapauta meitä kärsimyksestä, mutta hän antaa meille voimaa kestää ne niin, ettei meidän tarvitse paeta niitä. Kaikki on Jumalan kädessä, tuli mitä tuli.

3.2 Jukka Leppilampi

Jukka Leppilampi on syntynyt vuonna 1954. Hän on gospelmusiikko.

3.2.1 Kotitausta

Leppilammen kotitaustassa on körttiläishenkistä perinnettä. Luonto on ollut ja on lisäksi merkittävä innoittaja.

3.2.2 Usko

Leppilammelle usko on lapsen kaltaista luottamusta Jumalaan ja syvää tietoisuutta siitä, että elämä ei ole vain se, mikä on tässä. On olemassa persoonallinen Jumala, joka voidaan kohdata jo täällä maailmassa Jeesuksen kautta, ja Raamattu on Jumalan Sana. Usko antaa aineksia ymmärtää ihmisiä, elämää, yhteiskuntaa, kulttuuria ja maailmaa. Leppilampi on harjoittanut ja järjestänyt myös evankelioimistyötä. Usko on avartumista. Se auttaa olemaan avoin elämälle ja kohtaamaan elämää.

Leppilampi pitää tärkeänä, että kristittyjä ei aseteta arvojärjestykseen, että joku olisi jalompi kristitty kuin joku toinen. Jeesus on tehnyt meidät hyväksi Isän edessä, Hän on tehnyt meidät valmiiksi, siihen ei tarvitse lisätä mitään.

Jumalan Sana on Leppilammelle voimanlähde. Hänen mielestään on "todella kova juttu", että Jumala pääsee puhumaan hänelle ja vaikuttamaan hänen elämässään. Hän on saanut tuntea hyvin viisaita kristittyjä, jotka ovat ymmärtäneet häntä ja rohkaisseet kulkemaan omaa tietä myös musiikillisesti. Ihmisen pitää mahtua elämään omana persoonana. Leppilammelle on tärkeää olla rehellinen ja avoin Jumalan sekä ihmisten edessä sellaisena kuin on.

Leppilampi pitää itseään evankelistana, ja hänen evankeliuminsa on ihmisen arvon tärkeys: jokainen ihminen on hyväksytty sellaisena kuin hän on. Ihmisen arvo on siinä, että Jumala on luonut hänet, ja jokainen ihminen on Jumalan kuva. Ihmisen arvo ei ole siinä, onko hän uskossa vai ei, vaan siinä, että hän on. Jumala on luonut hänet kuvakseen.

Leppilampi puhuu pitkään kohtaamisesta ja rakkaudesta. Jumala on rakkaus, ja rakkaus on siinä, että on kolmiyhteinen Jumala; Isä, Poika ja Pyhä Henki, kolme persoonaa, jotka rakastavat ja kommunikoivat. Rakkautta ei ole Leppilammen mielestä olemassa, jos ei ole olemassa useampaa kuin yhtä persoonaa. Jumala on kommunikoiva Jumala.

Jumala on myös mielikuvituksen ja luovuuden Jumala, sekä oikeudenmukainen ja pyhä. Meidät on luotu luomaan, mielikuvittelemaan ja rakastamaan. Meidät on luotu persooniksi, erilaisiksi. Ihmiselle on annettava mahdollisuus ja kokemus siitä arvosta ja olemuksesta, mikä hänellä on Jumalan kuvana. Rakkauden kautta näin tapahtuu. Tähän perustuu se, että ihmisyydessä piilee suunnaton rikkaus, ja siihen evankeliumi on Leppilammen vapauttanut. Evankeliumin suunta on se, että ihminen vapautuu ihmiseksi. Kun ihminen on oma itsensä, silloin hän välittää parhaiten jotain Jumalasta muillekin.

3.2.3 Uskon vaikutus muusikon työhön

Uskonasiat alkoivat kiinnostaa Leppilampea, kun hänen bändinsä Tabula Rasan huilisti tuli uskoon ja lähti bändistä. Hänen olemuksensa suorastaan puhui sen puolesta Leppilammelle, että hän on nyt löytänyt rauhan. Silloin Leppilampi tiedosti ensimmäisen kerran, että ihminen voi elää suhteessa Jumalaan. Sitten kesti noin vuoden, kun Leppilampi tutki asioita pitäen kuitenkin jalat maassa. Hän luki ja keskusteli asioista, ja antoi tietoisesti tilaa etsimiselleen. Hän päätti antaa Jumalan Sanalle mahdollisuuden elämässään. Hän sai syvän motivaation antaa elämänsä Jumalalle.

Uskoontulosta huolimatta Leppilampi halusi jatkaa Tabula Rasan musiikin tekemistä, vaikka hänelle sanottiin, että "nyt kun sä olet uskovainen, sun täytyy lopettaa toi ja ruveta tekeen niinku tällasta gospelmusiikkia". Hän jatkoikin jonkin aikaa Tabula Rasassa, mutta sitten arkipäivän asiat ja moraali "alkoivat tökkimään". Rockkulttuurissa oli liikaa asioita, joihin Leppilampi ei pystynyt yhtymään. Elämän, ihmisen ja naisen arvot alkoivat avautua "naturalistiselle luonnonlapselle" uudella tavalla - Leppilampi ei enää halunnut polkea niitä arvoja. Joten hän teki radikaalin ratkaisunja lähti kuvioista, ja alkoi antaa sijaa uuden identiteetin löytymiselle ja kasvulle. Siitä tuli prioriteetti jopa musiikin suhteen, hän jätti kuvion myös musiikillisesti, ja muuttui "pieneksi, vähäiseksi ja akustiseksi". Häntä alkoi yököttää oman itsen korostaminen ja oman kunnian etsintä. Hän halusi ikäänkuin kaiken kunnian antaa itsensä kautta Jumalalle. Tämä vaikutti tietenkin Leppilammen musiikkiin hyvin radikaalisti; siitä tuli rauhallisempaa, sen ei tarvinnut olla "jotain kovaa juttua".

Esiintymispaikat vaihtuivat rock-klubeista ja tanssipaikeista mummupiireihin ja hengellisiin festivaaleihin. Tunnusmerkit siitä, mitä on kova ja hieno elämä, menettivät merkityksensä. Myös oma sävellystyö, omien kappaleiden tekeminen alkoi silloin. Leppilammella alkoi olla annettavaa ja sanottavaa. Myös musiikillisille aineksille, esimerkiksi melodialle tuli enemmän painoa. Usko antoi tietynlaista inspiraatiota ja innoitusta, luovuutta tehdä melodioita. Myös poikkitaiteellisuus alkoi vallata alaa: Leppilampi järjesti evankelioimistyössään näytelmiä, lehtien tekemistä sekä modernin tanssin ryhmän paikalle. Levyistä tuli dokumentteja Leppilammen omasta elämästä.

Kun Leppilampi teki rockmusiikkilevyn uskovana, jotkut kristityt tuomitsivat hänet. Leppilampi tiesi, että hän pystyisi pinnallisesti hankkimaan uskovien suosiota, mutta se ei häntä tyydyttänyt, vaan hän päätti että "evankeliumin tähden rock'n roll". Rockmusiikki on osa Leppilampea, ja hän halusi ilmaista itseään kristittynä sen avulla, vaikka se välillä olikin rankkaa.

Kun Leppilampi tuli uskoon, hänelle ei ollut tärkeätä, menettääkö hän suosionsa, koska hän tiesi, että hän menettää paljon, kun hän tunnustaa uskonsa Jeesukseen musiikkinsa kautta. Hän vain siis

haluaa olla Jumalan edessä ja ihmisten edessä sellainen kuin on, rehellinen ja avoin. Suomessa ainakaan vuonna 1992 ei rockkulttuuri eikä mediakulttuuri pitänyt henkilöä taiteilijana tai rockmuusikkona, jos tämä puhuu elämästään, jossa on Jumala, tai puhuu Jumalasta musiikkinsa kautta. Leppilampi nimeää tämän mediakulttuurin puberteettisuudeksi. Leppilampi mainitsee, että esimerkiksi Mikko Kuustonen tai Pekka Ruuska on voitu hyväksyä vasta, kun he ovat sanoneet, etteivät ole enää gospelmuusikoita. Leppilampi sanoo, ettei hän sano tällä sitä, etteivät he enää olisi kristittyjä, koska he ovat: Leppilampi tuntee heidät hyvin. Se on vain hinta, mikä on pitänyt julkisuudessa maksaa siitä, että on kristitty. Leppilampi virnuilee, että samalla kun suureen ääneen vaaditaan suvaitsevaisuutta, niin sitten kun tulee joku, joka sanoo uskovansa Jeesukseen, niin suvaitsevaisuutta ei käytännössä enää löydy. Muiden uskontojen kannattajia hyväksytään ennemminkin. Leppilampi pahoittelee, että on ihmisyiden ja kulttuurin köyhyyttä, jos kristittyjen taiteilijoiden löydöt ja teot suljetaan pois.

Leppilampi esittää vielä jonkin verran muiden tekemää musiikkia. Näitä kappaleita yhdistää koko ihmisyiden tunnustaminen, johon liittyy myös hengellisyys. Kappaleen ei tarvitse puhua suoranaisesti Jumalasta, mutta se, mitä se elämästä välittää, ei saa olla valhetta. Yksi osa ihmisen olemuksesta ja tarpeista on se, että hän saa oivaltaa ja käyttää mielikuvitusta. Mielikuvitus on Jumalan kuvaa meissä.

3.3 Esa Ruuttunen

Esa Ruuttunen on syntynyt 11.3. 1950 Nivalassa. Hän on laulaja, äänifakiltaan draamallinen baritoni. Hän on ollut Matti Lehtisen (Sibelius-Akatemian diplomi 1980), Rudolf Bautzin (Aachenin musiikkikorkeakoulu) ja Herbert Brauerin oppilas. Hän on voittanut Geneven laulukilpailussa konserttilaulajien sarjan toisen palkinnon 1981. Hän on valmistunut teologian kandidaatiksi 1974, ja toiminut pastorina Helsingin Taivallahden seurakunnan papistossa 1975-1984. Hän on toiminut Sibelius-Akatemian kirkkolaulun lehtorina 1984-87. Hän on debytoinut Suomen Kansallisoopperassa 1985, ja ollut sen solistina vuodesta 1987. Hän on tehnyt seuraavat äänellisesti vaikuttavat, näyttelijäntyönä väkevötteiset roolisuoritukset: oopperoissa Traviata (Germont), Naamiohuvit (Holberg), Lucia di Lammermoor (Enrico), Toscan Scarpia (vuodesta 1991), Otellon Jago (1996), Wagner-tulkinnat Lohengrinin Telramund (1994), Niebelungin sormuksen Alberich ja Wotan-vaeltaja (vuodesta 1996), Salomen Johannes Kastaja (1995), Fidelion Pizarro (1997), joukossa useita pahan miehen rooleja. Etevää komiikan tajua todisti puolestaan Herra Fluth Windsorin iloisissa rouvissa (1992). Vahvoja kotimaisia rooleja ovat olleet alkuvoimainen Juha (myös voitokas Essenin vierailu 1989), Pohjalaisten Harrin isäntä (1991), syvälle pureutuva Viimeisten kiusausten Paavo Ruotsalainen (1994), sekä Kortekankaan Joonan kirjan Joonan (1995) ja Kari Tikan Friedan Martti Rautanen (1995). Näihin liittyvät aihepiiriltään Norontauksen Uudet veisuut (Jalasjärvi 1991) ja Pethmanin Ulstadius (Turku 1993; työryhmälle

Kirkon kulttuuripalkinto). Ruuttunen on laulanut Savonlinnassa vuodesta 1986, roolisuorituksia muunmuassa Taikahuilun Kaitsijapappi (1987 ja 1993-94), karismaattinen Lentävä hollantilainen (1989-90 ja 1995-96; myös Santander 1997) sekä Fidelion pelottavan groteski Pizarro (1991-93). Laulanut Tampereella seuraavat roolit: 1991 Parsifalin Klingsor, 1995 Scarpia, 1997 Lentävä hollantilainen, joka samana vuonna myös Berliinin Deutsche Operissa (siellä 1996 Enescun Edipe). Ruuttusella on ollut kiinnitys Baijerin valtionoopperaan vuodesta 1998. Hän on myös konsertti- ja oratoriolaulaja. Hän on esiintynyt Euroopan eri maissa, Pohjois-Koreassa ja Pohjois-Amerikassa (myös Toinen mies Sallisen Kullervon kantaesityksessä, Los Angeles 1992). (Otavan Musiikkitieto 1997, 381)

3.3.1 Kotitausta

Esa Ruuttusen kotitausta on voimakkaasti körttiläinen. Hänen sukunsa ja vanhempansa ovat kuuluneet monessa polvessa herännäisyyteen. Lapsesta lähtien häntä on viety seuroihin ja Herättäjäjuhlille ja vastaaviin tilaisuuksiin.

3.3.2 Usko

Lapsenusko syntyi jo tuolloin ja on kestänyt. Ruuttusen hengellisen elämän perusta on edelleen luja ja yksinkertainen luottamus Jeesuksen Kristuksen ristinkuolemaan, sovituskuolemaan "minun edestä" ja Jeesuksen ylösnousemukseen, sekä Jumalan kämmenellä oleminen. Tapahtuipa elämässä mitä tahansa, niin se perusta ei petä. Ei ole kysymys Ruuttusen uskon vahvuudesta, vaan siitä, että hänellä on uskollinen Jumala. Omimmillaan Ruuttunen on uskonkysymyksissä silloin, kun hänen ei tarvitse "vetää hirveen voimakasta hengellisen ihmisen profiilia", olla "uskovaisena pahan maailman keskellä". Edellisestä körttiläistyylisestä ilmaisusta huolimatta Ruuttuselle ovat läheisimpiä herännäisyyden tunnot, joissa ei tarvitse ulkoista menestystä kelvataksaan Jumalalle. Ruuttunen myöntää kyllä omaavansa hieman menestysteologisia piirteitä uskossaan; hän on senverran ekumeeninen, että on ollut tekemisissä vapaakirkkojen kanssa, ja hänellä on ollut yhteyksiä Kansan Raamattuseuraan. Elämäkatsomuksensa mukaan hän yrittää olla lähimmäinen ja hyvä ihminen kaikille, olipa tilanne mikä tahansa.

3.3.3 Uskon vaikutus muusikon työhön

Ruuttusen työhön laulajana vaikuttaa sitten se, että heränneiden keskuudessa esimerkiksi oopperaan on aina suhtauduttu varauksellisesti. Tosin hänen omat vanhempansa eivät näin tehneet. He olivat/ovat hyvä-äänisiä ihmisiä, ja tietty näyttämisen halu on periytynyt geeneissä. Mutta koska ainoat huvitukset Ruuttusen lapsuudessa ja nuoruudessa ovat olleet seuroissakäynnit, hän kokee puutteena omassa näyttelijän ja oopperalaulajan työssään sen, ettei hän osaa tanssia!

Hän pitää sitä ruumiinkielen ilmaisutaidon puutteena, samoin semmoisen "kevyenletkeän" musiikin käsittelytaidon ja laulamisentaidon hän mainitsee itseltään puuttuvan.

Oopperamaailmassa on ongelmana se, että Ruuttusen äänifakki on sankaribaritoni, jolle lankeavat aina ne pahan miehen roolit. Ruuttunen ei hyljeksi niitä, eikä hänelle oikeastaan ole tullut koskaan eteen roolia, jonka tekemiseen hän uskon näkökulmasta katsottuna ei suostuisi. Hän vitsaileekin, että eikö ole turvallista, kun pappi esittää pahaa miestä. Hän ei ylipäättään pelkää, mitä ihmiset ajattelevat, ja sanoo seisovansa tai kaatuvansa omissa ratkaisuisaan Jumalan edessä, ja jokainen siinä seisoo omilla eväillensä siinä suhteessa, hän mainitsee. Mutta joutuminen mukaan teokseen, jonka kokonaissanomaa Ruuttunen ei voisi hyväksyä, olisi hänelle mahdotonta. Sellaista ei ole tullut eteen.

Ruuttunenhan on pappi, hänellä on pappisvihkimys ja hän on toiminut papinvirassa. Hän siteeraa leiviskävertausta, että omat lahjat pitää ottaa rohkeasti käyttöön. Siirtyminen papinvirasta oopperaan solistiksi oli määrätynlainen riskinotto, mutta Ruuttunen tuntee omien mahdollisuuksien tutkimisen myös kuuluvan uskonelämään. Leivisköjen tutkiminen ja viljeleminen ei hänen mielestään ole pelkästään mahdollisuus, vaan myös velvollisuus. "Joka ei hoida, sinä paha palvelija, miksi et mennyt."

Opiskeluaikana teologisessa tiedekunnassa Ruuttuselle olivat tärkeitä ihmiset. Ei niinkään teologia innostanut häntä tieteenä, se oli vain funktio papin virkaan valmistumisessa. Teologisessa oli opettajina Ruuttusen mukaan erittäin sydämellisiä ja upeita ihmisiä. Heillä oli henkilökohtainen usko, mikä vahvisti myös Ruuttusen uskoa. Ruuttunen kävi omat uskonkamppailunsa juuri opiskeluaikana, ja mainitsi vakaumuksensa siinä henkilökohtaistuneen. Hän palasi herännäisyyden tuntoihin siitä uskonelämän kirjon avautumisesta, mikä tuli, kun hän muutti turvallisesta kotiympäristöstä Nivalasta Helsinkiin. Hän kuitenkin mainitsee olleensa tasapainossa niissäkin kahinoissa. Hän koki näissä vaiheissa hyvin voimakkaita entusiastisia elämyksiä myös Jumalan läsnäolosta ja koskettamisesta elämään sekä vaikuttamisesta asioihin, mutta oli myös ristiriitaisia tunteja ja ajatuksia.

Vaikka Ruuttunen hakee esiintyessään voimakkaasti kontaktia yleisöön ja toteaa tunteneensa usein esiintyessään "Jumalan Hengen kosketuksen makua", hän silti nöyrästi toteaa, että Jumalan siunaus konserteissa ei ole laskettavissa, eikä hänen tunnettavissaan. Vaikka joskus jonkin lauluteknisen ongelman tai flunssaisuuden vuoksi itsestä tuntuu, että pieleen menee, niin kuitenkin on voinut sitten saada yleisöltä kiittävää palautetta.

Ruuttuselle on äärettömän tärkeää, että hänellä on jokin sanoma tai sanottava, kun hän laulaa. Kriitikko arvosteli hänen ensikonserttiaan siitä, että hän rupesi "saarnaamaan" eräässä

laulusarjassa, rikkoi musiikin lakeja käyttäen sitä omia tarkoituksensa varten. Ruuttunen tunnustaa, että tällaista vaaraa hänellä on koko ajan, siis käyttää teoksia julistuksen välikappaleina, koska hän kokee asiat niin voimakkaasti ja elävästi. Hän kuitenkin sanoo pohtivansa joka kerta, julistaako hän jotain, mitä säveltäjä ei ole tarkoittanut. Hän myös toteaa, että laulajatkin ovat luovia taiteilijoita, joiden on saatava käyttää säveltäjän materiaalia omilla ehdoillaan.

Koska Ruuttunen toteaa olevansa syntinen mutta vanhurskautettu, hän ajattelee, ettei suhtaudu johonkin asiaan hengellisemmin ja johonkin maallisemmin, vaan kaikki on yhtä kokonaisuutta. "Oli kyse mistä humputtelusta tahansa, niin se on yhtä hengellistä kuin hengelliset asiat." Oman hengellisen elämän hoitamista Ruuttunen pitää toisena kysymyksenä.

Ruuttunen on joskus pitänyt sellaista teoreettista jakoa maallisen ja hengellisen musiikin välillä, että maallinen musiikki, esimerkiksi liedit ovat Jumalan yleistä ilmoitusta, ja musiikki, missä on hengellinen sanoma, ilmentää Jumalan erityistä ilmoitusta. Katekismuksesta on löydettävissä tällainen malli: Jumala ilmoittaa itsensä luomakunnassa sekä elämäntilanteissa, mikä on yleinen ilmoitus. Erityinen ilmoitus on sitten Raamattu ja siihen liittyvät asiat.

Oopperat Ruuttunen kokee vertauksina, jopa niin voimakkaasti, että ne ovat kuin Raamatun vertauksia. Vertaus on vaikuttavimmillaan silloin, kun sitä ei tarvitse selittää. Tässä ilmenee Toiviaisen kuvaama myyttisen läpielämisen näkökulman tärkeys (Toiviainen 1995, 139). Ruuttusta ei huvittaisikaan oopperan loputtua mennä sinne rampin eteen selittämään syntyjä syviä.

Ruuttunen kokee itselleen annetuksi sellaisen erityistalentin, että hän on pappi ja siten julistaja. Ruuttusen jumalakuva on dynaaminen ja hän haluaa elää Jumalan tahdon mukaan. Hänen keskittyessään esitykseensä hänen hyvin tavallinen rukouksensa on "Jumala, anna minun onnistua, jos se on sinun tahtosi. Mutta jos se on sinun tahtosi, että minä epäonnistun, niin anna minulle voimaa kestää se ja ottaa se oppi, minkä minä tarvitsen, tästä epäonnistumisesta." Ruuttunen on kokenut rukouksen selvästi auttavan niissä tilanteissa, missä on selvästi epäonnistunut.

Ruuttunen kokee papin virkansa myös kutsumustehtävänä. Hän sanoo voivansa olla teologisissa kysymyksissä joissain eri mieltä Bachin kanssa esimerkiksi siinä, miten hän on säveltänyt Jeesuksen sanat jossain kohdassa, mutta tunnustaa kuitenkin olevansa karpänen Bachin rinnalla.

3.4 Kari Tikka

Kari Tikka on syntynyt Siilinjärvellä 13.4. 1946. Hän on kapellimestari ja säveltäjä. Hän on suorittanut Sibelius-Akatemian kapellimestaridiplomin 1979 Jorma Panulalle, ja oboediplomin

1968 Asser Sipilälle. Hän on ollut myös muunmuassa Arvids Jansonsin ja Einojuhani Rautavaaran (sävellys) oppilas. Helsingin kaupunginorkesterin oboistina hän on toiminut 1965-67, Tampereen Teatterin kapellimestarina 1969-70, Suomen Kansallisoopperan kapellimestarina 1970-72 ja vuodesta 1979, vierailijana 1972-78. Hänellä on erityisesti italialaisen oopperan tyylivarmojen tulkintoja, lisäksi muunmuassa Viimeiset kiusaukset 1994, sekä monia baletteja. Välillä 1972-76 hän on toiminut Radion Sinfoniaorkesterin kapellimestarina ja 1975-77 Tukholman oopperan kapellimestarina. Hän johti Taikahuilun Savonlinnassa 1979 ja Viimeiset kiusaukset Kuopiossa 1990 (menestyksellinen Göteborgin vierailu 1991). Vuosina 1965-67 hän on toiminut Polyteknikkojen Orkesterin, 1967-72 Ylioppilaskunnan soittajain ja 1986-97 perustamansa nuorten sinfoniaorkesteri Vivon johtajana, sen kanssa hän on tehnyt monia ulkomaanvierailuja, ja saanut nuoren taiteen Suomi-palkinnon 1993. Tikka on tehnyt myös omia ulkomaanvierailuja. Vuosina 1978-84 hän on toiminut Logos-kuoron ja 1981-88 Carissimi-kuoron johtajana. Sibelius-Akatemian opettajana hän on toiminut 1978-84. Sävellyksiä: ooppera Frieda (lähetysaarnaaja Martti Rautasesta ja tämän vaimosta, Helsinki 1995, oratorio Tuhlaajapoika (1985), hengellisiä lauluja (muunmuassa Armolaulu), sellokonsertto (1983), kamarimusiikkia. (Otavan Musiikkitieto 1997, 439)

3.4.1 Maailmankuva

Tikalle maailmankuva on käsitys elämästä ja maailmasta. Se on henkilökohtainen näkemys siitä, miten kokee maailman ja kaikki asiat. Tikan maailmankuva on muodostunut kristillisen uskon pohjalta. Hän pitää maailmankuvassaan elämää mielenkiintoisena ja jännittävänä. Maailmankuva on kehittyvä asia, se kehittyy elämäkokemusten ja elämän eri vaiheiden kautta, esimerkiksi kun muodostuu perhe ja tulee lapsia. Myös Raamatun ja eri kirjojen sekä musiikin ja ihmisten kautta maailmankuva kehittyy.

3.4.2 Kotitausta

Lapsuudenkodista tuli herännäisvaikutteita, eli sellaista arkipäivän kristillisyyttä. Tikalla on muistumia virrenveisuusta, kirkossakäynnistä, seuroista, hautajaisista ja häistä. Iltarukous kuului asiaan. Jumalakuva oli turvallinen, ei hirveän läheinen, mutta luottavainen suhde Jumalaan, joka pitää huolen.

3.4.3 Usko

Tikalla usko on hyvin persoonallista ja henkilökohtaista, ja sellaista sen hänen mielestään pitääkin olla. Uskoa annetaan (Jumala antaa). Tikka ei ole itse sen oppimestari tai luoja. Usko on myös koko ajan kehittyvä asia. Se on elämänrikkautta, vapautta ja vapautumista koko ajan, uusien

luovien asioiden löytämistä, tai vanhoista asioista uusien piirteiden löytämistä. Rippikoulusta monia asioita jäi mieleen ja syveni, tai Tikka ymmärsi niitä uudella tavalla. Tikan usko on muotoutunut kriisien kautta, siirtymisinä uskonyhteisöistä toisiin.

Ensin Tikalla oli kotoa taustana siis körttiläinen herätysliike. Muutettuaan Helsinkiin Tikka sai koulussa uskonnonopetusta ja kävi rippikoulunsa Johanneksen seurakunnassa. Tietoinen uskonratkaisu ja "kääntymys" tapahtui jossain herätyskristillisessä piirissä, joka oli lähellä Kansanlähetyksen ihmisiä. Heihin Tikka oli muutenkin yhteyksissä kääntymyksen jälkeen Helsingissä. Heidän ajattelunsa ei kuitenkaan sopinut Tikan elämäntapaan, ja etsiminen jatkui. Työskennellessään Tukholmassa Kuninkaallisen oopperan kapellimestarina Tikka löysi Tukholman suomalaiseen seurakuntaan, jossa viimein huomasi pystyvänsä "olemaan kristitty" ja samalla "hengittämään vapaasti". Tikka alkoi hyväksyä epäonnistumisensa ja heikkoutensa. "Sielunhoidollisia juttujakin" oli meneillään. Tämän jälkeen Tikka eksyi vielä oppiristiriidan vuoksi Helsingissä Siiloan seurakuntaan kasteelle ja yhteyksiin muutaman viikon ajaksi, ja lähti sieltä sitten "henkiihieverissä". Tikka mainitsee tajunneensa myöhemmin, että kaste vauvana Siilinjärven kirkossa oli riittävä.

Uskovien yhteys on Tikalle hyvin tärkeä. Siiloan jälkeen hänellä oli yhteyksiä Kansan Raamattuseuraan. Ystäviä oli sieltä sekä Herättäjähdistyksestä että Lähetysseurasta. Uskonystävät antavat Tikalle tunteen, että hän saa olla oma itsensä kristittynä, ja hän iloitsee ihmisistä, jotka uskaltavat olla persoonallisia.

Tikka pitää tärkeimpänä asiana uskossaan sitä, että Jeesus on heikkojen, epäonnistuvien ja alati syntisten ihmisten Vapahtaja. Ei tarvitse "niinkuin olla jotakin", tai ei tarvitse olla täydellinen. Usko on yhteyttä elämän antajaan. Tikka pitää suurena onnena sitä, että ihminen voi tajuta, mistä kaikki on lähtöisin, ja sitä, että Jumala haluaa, että ihminen löytää Jumalan ja elää Jumalan lähellä. Elämä Jumalan lähellä on Tikalle ihmisen osan paras paikka ja täyttymys, koska Jumala on luonut ihmisen. Usko on Tikalle luottamusta ja inspiraatiota ihan käytännön asioissakin. Jumala todella rakastaa meitä, myös yksityistä ihmistä, ja häneen voi luottaa.

Usko auttaa hallitsemaan musiikkielämäänsäkin tunkeutuneita vaarallisia asioita, joita Tikan mielestä ovat materialismi ja rahan ihannointi, sekä median ja julkisuuden tavallaan aiheuttama yksilönpalvelonta, taiteilijan narsistinen itsekeskeisyys. Usko auttaa suhtautumaan nöyremmällä mielellä partituureihin, ja antaa enemmän musiikin palvelijan mieltä, niin ettemme ole musiikin yläpuolella tyyliin "minä näytän", vaan että musiikki voimallaan ottaisi meidät välittäjiksi.

Tikalla on uskossaan eri tasoja. Yksi taso on perusturvallisuus: Jumala on hyvä, Jumala on luonut kaiken, ja Jumala antaa kaikki lahjat meille. Jumala on kaiken takana, ja se on tapahtunut "juuri

minun" takia. Jeesuksen merkitys Vapahtajana on korostunut. Se ottaa jalat alta kokonaan omilta luuloilta "minä tässä pärjään". Jumalan todellinen suuruus ja suurin turva ja turvallisuus ilmenee, kun on epäonnistunut ja heikko, ja voi pyytää Jeesusta avuksi ja luottaa häneen.

Yhteisöllisellä tasolla Tikka kokee tärkeäksi seurakunnan ja nimenomaan ehtoollisen. Usko on avannut hänelle myös yhteiskunnallisia asioita. Henkilökohtaisella tasolla usko antaa Tikalle vapauden nimenomaan älyn ja ajatuksen käyttöön yhä runsaammin ja rikkaammin. Usko ei ole pelkästään nöyrä sydämen asenne tai hartaus, voi olla sitäkin, mutta usko on rohkeutta elää ja ajatella, käyttää kaikkia taitoja ja lahjoja rohkeasti. Myös Tikka lainaa Raamatun leiviskävertausta. Usko on ajatuksen rikkautta.

Usko on näyttänyt Tikalle myös synkkiä puolia: maailman ja ihmisten ahdistusta, ja kun sitä on nähnyt, siinä muuttuu itse myötäkärsijäksi ja myötäeläjäksi.

Tikka toivoo voivansa elää Jumalan tahdon mukaan. Usko on myös auttanut häntä ymmärtämään joitain ihmisiä paremmin, heidän ongelmiaan. Tikka pitää tärkeänä myös yhteyden rakentamista kulttuurielämän ja uskon välille. Hän on huomannut, että molemmilla puolilla on ennakkoluuloja toista kohtaan.

Tikka mainitsee olevansa vahva kansankirkon kannattaja. Hän ei pidä esimerkiksi helluntailaisten seurakuntanäkemyksestä, hänen mielestään se on liian ankara ja tiukka. Ihmisen pitää löytää sellainen yhteys seurakuntaan, että hän voi elää ja hengittää vapaammin.

Tikka haluaisi luoda yhtenäistä kulttuuria. Hän ei pidä kannatettavana maailman hajoamista osakulttuureihin. Myös kirkon ääntä pitäisi kuulua kulttuurikeskustelussa. Tikka on ollut mukana Suomen kirkon seurakuntatyön keskuksen kulttuuriasiain neuvottelukunnassa, missä keskustellaan juuri kulttuurielämän ja seurakunnan ja kirkon yhteisistä asioista.

3.4.4 Uskon vaikutus muusikon työhön

Kriisi tai etsimisen vaihe uskonelämässä heijastui Tikalla muusikon työhön levottomuutena, hän ei tuntenut syventyvänsä tarpeeksi muusikotehtäviin. Tikka tuntee myös joka kerta, kun menee johtamaan, aikamoista heikkoutta ja riittämättömyyttä, voimattomuutta ja kylmyyttä, ja sitä, ettei pysty siihen tehtävään. Silloin Tikka rukoilee työnsä puolesta. Hän pyytää voimia, iloa, taitoa ja kaikkia lahjoja luottaen Jumalan sanaan "anokaa, niin teille annetaan", ja "anokaa, että teidän ilonne olisi täydellinen". Apua tulee sitten loppujen lopuksi enemmän kuin luuleekaan tai toivookaan. Tikka rukoilee muutenkin työnsä puolesta, tehtävien ja niiden henkilöiden, joiden kanssa on. Jumala luo hyvää henkeä työyhteisöön, ja valmistaa tehtäviä.

Tikka kokee, että välillä on vaihteita, missä "niinku kypsytetään ja valmistetaan", ja joissa tuntee oman heikkoutensa ja surkeutensa myös taiteilijana. Nekin ovat hyviä hetkiä hänen mielestään, koska ne panevat etsimään uutta ja uusiutumaan. Taiteilijalle on tärkeää nimenomaan uusiutuminen. Kilpailu on kovaa. Myös taiteilijan persoonan pitäisi rakentua.

Tikka toivoo voivansa ilmentää Jumalan hyvää tahtoa musiikkinsa kautta, ja toivoo sen ilmenevän missä tahansa musiikissa. Tikan mielestä ihmisen on omantuntonsa mukaan valittava, mikä musiikki on soveliasta esittää ja mikä ei. Ei voi sanoa yleistä ohjetta, että kaikkien pitäisi tehdä samalla tavalla, mutta ratkaisujaan tulisi miettiä Jumalan edessä. Varsinkin oopperatyössä on hyvin monenlaisia teoksia, mutta Tikka tunsi, että Jumala on johdattanut hänet oopperan pariin. "Paavalihan sanoo Raamatussa, että olkaa siinä kutsumuksessa, missä Jumala teidät on kutsunut." Kaikki, mitä Jumala on luonut on hyvää, kun se kiitoksella vastaanotetaan ja rukouksella. Ja jos jonkun kohdalla omatunto sanookin toisella tavalla, hänen käsitystään on kunnioitettava ja myös häntä ihmisenä.

Sävellyksensä Tikka kokee Jumalan lahjoiksi, ja kokee olevansa itse vain pieni välittäjä ja riippuvainen Jumalasta. Myös oma järki ja käytännön taito säveltämisessä on yhtä hyvin Jumalan lahjaa. Ilman uskoa ei todennäköisesti olisi syntynyt Raamatun teksteihin sävellettyjä lauluja tai Tuhlaajapoika-oratoriota, tai liturgista jumalanpalveluksen musiikkia.

Kapellimestarina Tikka kokee olevansa palvelija, nimenomaan usko on auttanut häntä ajattelemaan näin. Tikka pitää lähtökohtanaan lähestyä säveltäjää. Esimerkiksi hän lukee jotain heidän elämästään olemassaolevista kirjoista. Hän kokee uskonyhteyttä esimerkiksi Edward Elgarin kanssa. Säveltäjän ajatusten ja maailman tutkimisesta Tikka lähtee sitten miettimään, miten nykyään esittäisi hänen musiikkiaan.

Tikalla ei ole ainakaan mielessä säveltäjiä, joiden kanssa ei tulisi toimeen. Tikan mielestä juuri säveltäjän elämän ymmärtäminen antaa ihmiselle inhimillisemmän asenteen musiikkia kohtaan, ja toinen lähtökohta on rakkaus siihen musiikkiin. Tikka toivoo pystyvänsä viestimään sitä inhimillistä lämpöä, rakkautta ja sointia, mitä teos henkii. Juuri tähän auttaa usko. Samoin siihen, että tietty innostus ja inspiraatio, kipinä ei kuole harjoittamis- tai johtamistilanteessa.

Usko auttaa myös suhdetta yleisöön, auttaa ymmärtämään sen luonnollisena ilman teeskentelyä tai pelkoa yleisöä kohtaan. "Ett ne on ihmisiä, ne on lähellä siinä, semmonen yhteys." Jumala synnyttää ihmisten välisen yhteyden. Teoksen sisältö on Tikalle tärkeämpi kuin sen ulkoinen puoli. Ja eri teoksilla on eri sanoma, joku teos voi myös vähän järkyttää ja joku toinen taas rauhoittaa tilannetta.

Uskon syntyminen, kehittyminen ja kasvaminen ei ole helppo eikä yksinkertainen prosessi. Se on koko persoonan kehittymistä. Tikka sanoo saaneensa monesti miettiä, mitä Jumala haluaa eikä sitä, mitä ihmiset haluavat. Tunnustautuminen uskovaksi merkitsi esimerkiksi sitä, että jossain vaiheessa Tikkaa ei otettu johtamaan jotain konserttia, kun ajateltiin, että "se nyt on semmonen". Tikka myöntääkin olleensa jossain vaiheessa vähän kummallinen, kummajainen, ja että kummallisiin ajatuksiin hänestä saattoi myös olla perusteita. Mutta aivan normaaleissakin tilanteissa, kun Tikka halusi ottaa hieman etäisyyttä musiikkimaailmaan, opiskella lisää ja rauhoittaa tilannetta, hän sai esimerkiksi puhelinsoiton, jossa ihmeteltiin, että olet tainnut jättää koko musiikin "kun susta on tullut tommonen uskovainen". Ihmiset voivat kuvitella asioita. Tikka on havainnut, että ihmiset ovat hyvin konservatiivisia ja aina jäljessä, kun taas "Jumala menee aina edellä ja on paljon rohkeampi kuin me ihmiset". "Ihmiset kuvittelee, että kun se on tehny näin niin sen aina pitää tehdä näin, ja miks se on nyt tommonen ku se oli tämmönen, ettei se saa muuttua." Tikka siis myöntää olleensa välillä outo, mutta toteaa, ettei ole sillä hetkellä voinut olla muutakaan. Persoonan muuttuminen on kuitenkin ollut orgaanista, vaikkakin tuskallista.

Musiikin ja tavallisen elämän tasapaino on Tikan mielestä olennaista. Musiikista ei saisi tulla epäjumalaa.

4. POHDINTAA

Kaikki haastateltavat ovat uskossaan päätyneet Virkkusen teorian mukaiseen teleologiseen vaiheeseen. Jumalan rakkaus on tullut heille tärkeäksi katsomukseksi, samoin Kristuksen sovituskuolemaksi. Usko lapsenomaisena luottamuksena on tärkeää Kaupille, Leppilammelle sekä Ruuttuselle.

Rukous oman työn puolesta oli tärkeää kaikille haastateltaville. Se, mitä rukoillaan, vaihtelee hieman haastateltavasta toiseen. Ehkäpä hyvä yhteinen nimittäjä olisi siunauksen pyytäminen.

Tulkintojen tietty rauhoittuminen uskoontulon myötä oli yhteistä Leppilammelle ja Kaupille. Ruuttunen ja Tikka eivät varsinaisesti puhu tästä, tosin Tikka mainitsee, että kiivas etsintä uskonelämän puolella heijastui muusiikon työhön levottomuutena.

Itsensä pieneksi ja epätäydelliseksi tuntemisesta ja sen hyväksymisestä puhuvat Leppilampi, Kauppi ja Tikka. Eheytymisestä uskon kautta puhuvat puolestaan Kauppi ja Ruuttunen, porukan solistit.

Älyn käytön ja ajattelun tärkeyttä musiikin tulkinnassa korostavat Kauppi ja Tikka. Mielikuvituksen ja myyttisen ajattelun tärkeyttä korostavat sitten Leppilampi ja Ruuttunen. Ajattelu siis on joka tapauksessa tärkeää musiikin tekemisessä.

Tähtikulttia vastaan ovat Tikka ja Kauppi. He eivät voi sietää itsen korostamista, kuten eivät muutaakaan haastateltavat. Ehkäpä melkein kaikkien haastateltavien körttiläinen kotitausta vaikuttaa tähän.

Esiintymistilaisuuksia ovat menettäneet kaikki haastateltavat paitsi Ruuttunen. Tosin se ei heitä sanottavasti häiritse, vaikka se lienee aikanaan ollut heille rankkaa. Usko siis vaikuttaa työllistymiseen heikentävästi.

Uskon yhteisöllisyys on tärkeää kaikille haastateltaville, heistä ehkä eniten Tikalle ja Ruuttuselle. Ihmiset ovat heille avainasemassa.

Raamatun leiviskävertausta lainaavat sekä Tikka että Ruuttunen. Usko on siis uskallusta käyttää kaikkia taitoja ja lahjoja rohkeasti.

Itsensä julistajiksi kokevat joukon laulajat, Leppilampi ja Ruuttunen. Evankeliointi oli lähellä myös Kaupin sydäntä. Muuten musiikin Jumalan palvelutehtävänä kokevat voimakkaimmin Tikka ja

Kauppi.

Yleisön kanssa kaikki haastateltavat tulevat hyvin toimeen. Kriitikkojen kanssa on ollut ongelmia Leppilammella ja Ruuttusella, heitä on syytetty musiikin käyttämisestä omia tarkoitusperiään varten.

Tikalla, Kaupilla ja Ruuttusella ei ole ollut esitettävänä teoksia, joiden kanssa ei tulisi toimeen tai joiden sanomaan ei olisi voinut yhtyä. Leppilampi valitsee esittämänsä musiikin tarkemmin. Tässä vaikuttaa ehkä myös genre; pitäisikö sanoa, että taidemusiikki on aina taidemusiikkia, ja kevyemmällä puolella variointi on sitten suurempaa sanomankin suhteen.

Uskonkamppailuja on jossain vaiheessa ollut kaikilla. Uskon tie ei ole todellakaan se lavea tie. Mutta kaikesta huolimatta he ovat tiellä pysyneet uskollisesti.

Se, että ihmisen pitää mahtua elämään omana persoonana ja "hengittämään vapaasti" on ollut tärkeää Leppilammelle ja Tikalle. He korostavat uskon herättävän heidän luovuutensa. Ruuttunen puolestaan heittäytyy mieluummin valmiiden asioiden kannateltavaksi.

Selvää diskriminointia ovat uskonsa vuoksi kokeneet Leppilampi ja Tikka. Heille usko on avannut myös yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämistä.

Lähteet

A. Painamattomat lähteet

- Anne Kaupin haastattelu, syksy 1991, Helsinki
Jukka Leppilammen haastattelu, kevät 1992, Helsinki
Esa Ruuttusen haastattelu, kevät 1992, Helsinki
Kari Tikan haastattelu, kevät 1992, Helsinki

B. Painetut lähteet

- Bengtsson, I. 1973. Musikvetenskap, en översikt. Tukholma: Esselte Studium.
- Enwall, M. 1989. Kirjallisuus ja maailmankuva. Teoksessa Enwall-Knuuttila-Manninen: Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Jyväskylä: Kustannus Pohjoinen.
- Fromm, E. 1977. Olla vai omistaa. Rauma: Kirjayhtymä.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 1988. Teemahaastattelu. 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. 1998. Tutki ja kirjoita. 3.-4. painos. Tampere: Kirjayhtymä.
- Knuuttila, S. 1989. Kansanomainen maailmankuva. Teoksessa Enwall-Knuuttila-Manninen: Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Jyväskylä: Kustannus Pohjoinen.
- Manninen, J. 1989. Jälkiselvitys. Teoksessa Enwall-Knuuttila-Manninen: Maailmankuva kulttuurin kokonaisuudessa. Jyväskylä: Kustannus Pohjoinen.
- Nurmi, J.-E. 1997. Maailmankuvan vaikutus oman elämän muotoutumiseen. Teoksessa Rydman, J. (toim.): Maailmankuvaa etsimässä. Helsinki: WSOY.
- Ojanen, M. 1998. Terapia ja sielunhoito. Hämeenlinna: Uusi tie.
- Otavan Musiikkitieto, 1997. Toimittanut Keijo Virtamo. Keuruu: Otava.
- Pessi, J. 1984. Ammatti ja maailmankuva. Tutkimus diplomi-insinööreistä ja arkkitehdeistä. Suomen Teknillinen Seura.
- Raamattu, 1992. Pieksämäki: Kirjapaja.
- Rauste-von Wright, M. 1997. Oppiminen ja maailmankuva. Teoksessa Rydman, J. (toim.): Maailmankuvaa etsimässä. Helsinki: WSOY.
- Siltala, J. 1992. Suomalainen ahdistus. Keuruu: Otava.
- Toiviainen, K. 1995. Pieni kirja uskosta. Jyväskylä: Kirjapaja.
- Virkkunen, T. P. 1975. Yksilön uskonnollinen kehitys. Rauma: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.
- Virkkunen, T. P. 1982. Uskonto ja maailmankuva. Jyväskylä: Kirjapaja.
- von Wright, G. H. 1997. Maailmankuvan käsitteestä. Teoksessa Rydman, J. (toim.): Maailmankuvaa etsimässä. Helsinki: WSOY.

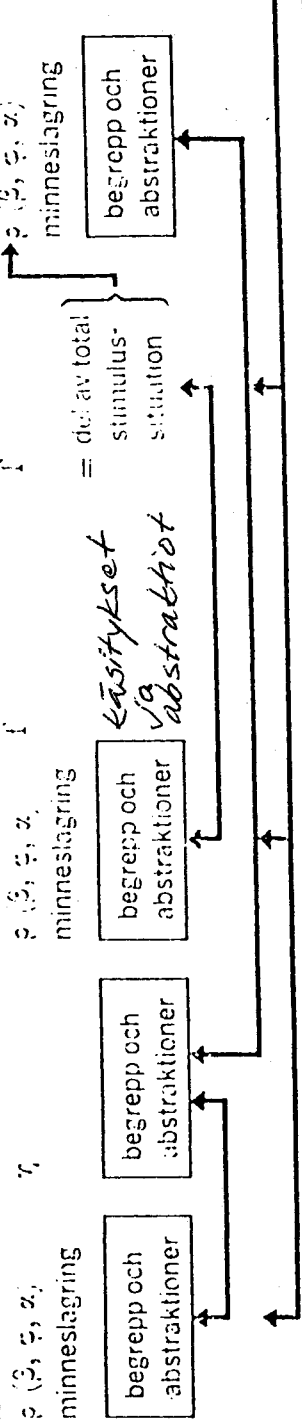
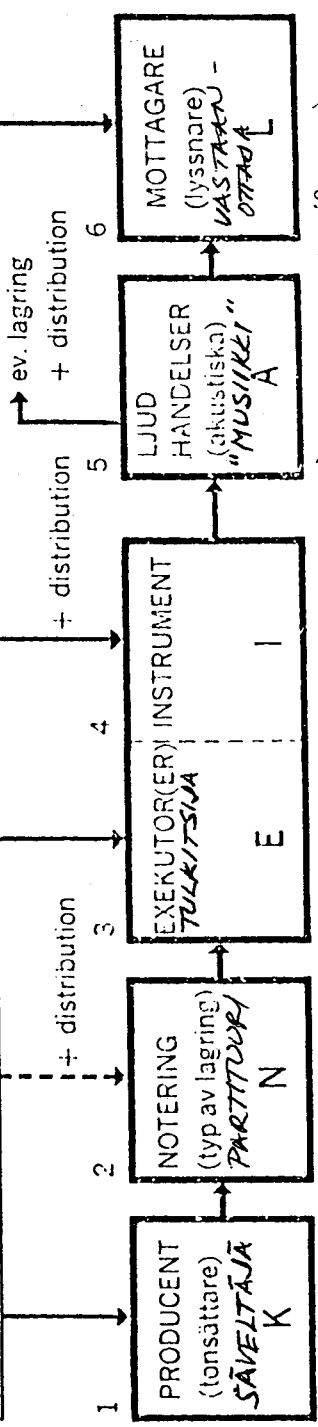
Bengtsson:
Musikvetenskap
s. 23

LINJE: BENGTSSONIN MUSIKKILLEN
KOMMUNIKATIONSKETJU

SOSIALA MILJÖER
YMPARNINGEN

OMGIVNING

TRADITIONSFAKTORER · PERINNETFAKTORIT
(kodinläring, konventioner, normer etc.)

VARIATION AV TIDFAKTORN (inkluderar historia)	t.ex. t ₁	t ₂	instudering vid t ₄	utförande vid t ₄	t ₅	t ₆
		+ transkription vid t ₃		+ lagring, uppspelning vid t ₅		och många andra...

Fig. 3. En utbyggd tablå över kommunikationskedjan. (Försvenskning av tablå i SIMP 2, 1972, s. 54, av I. Bengtsson.)